

Basis!

Voksnes læring 2008 – tilstand og utfordringer

Basis!

Voksnes læring 2008 – tilstand og utfordringer

Redaksjonskomité:

Torbjørn Bergane, Vigdis Haugerud, Bjørg Ilebekk

ISBN 978-82-7724-131-9
Vox, desember 2008

Foto s. 26-28: Vox
Alle andre foto: Colourbox

Trykk: Merkurtrykk/750eks
Form: Jan Neste Design

1. Introduksjon

Denne publikasjonen er den tredje i sitt slag fra Vox. Den tar mål av seg til å gi en status for voksnes læring innen områdene realkompetansevurdering, førstegangsopplæring i norsk for voksne innvandrere, grunnleggende ferdigheter, Program for basiskompetanse i arbeidslivet og læring i frivillig sektor. Det siste kapittelet er nytt, og er en naturlig følge av at Vox nå forvalter både grunntilskudd og utviklingsmidler til studieforbund og fjernundervisningsinstitusjoner. Kapitlene skal gi oversikt over hvert av feltene og peke på de utfordringene vi mener vi står overfor i dag. Lesere som ønsker mer bakgrunnsstoff, vil ha god nytte av rapportene – fra Vox og andre – som det vises til i teksten. Når det gjelder statistikk, viser vi særlig til Vox-speilet.

Om de ulike delene i rapporten

Kapittelet om **Grunnleggende ferdigheter** vier i år stor plass til matematikk. Opplæring i denne ferdigheten har vært lite etterspurt i Program for basiskompetanse i arbeidslivet samtidig som flere forskningsrapporter tyder på at denne ferdigheten er viktig for å fungere i samfunns- og arbeidsliv. Under **Program for basiskompetanse i arbeidslivet** viser vi utviklingen av programmet gjennom tre år og peker på hvilke utfordringer programmet står overfor på kort og lengre sikt. I kapitlet **Norsk og samfunnskunnskap for innvandrere** blir behovet for slik undervisning drøftet. Kapittelet om **Verdsetting av kompetanse** gjennomgår ulike sider ved realkompetanse, og peker på grupper som det er særlig viktig å inkludere i denne typen opplæring. Opplæring i **Frivillig sektor** er preget av at Tron-utvalget har avgitt sin innstilling, og at høringen er gjennomført. Drøftingene i kapittelet knytter an til noen av temaene fra denne innstillingen. I dette kapittelet legger vi vekt på studieforbundene som opplæringsarena.

Godt tallgrunnlag gir bedre statistikk

I Vox har vi i 2007 arbeidet mye med tallgrunnlaget for voksnes læring. Resultatet av dette arbeidet er gitt ut under tittelen *Vox-speilet*.¹ I *Vox-speilet* blir all statistikk om voksnes læring samlet på ett sted, noe som gir grunnlag for nye analyser av eksisterende data.

Når tallene blir samlet på ett sted, blir nye sammenhenger tydelige. Det er for eksempel slående i hvilken grad helse- og sosialsektoren har dratt nytte av de allmenne ordningene som kom på plass med Kompetansereformen. Vi ser for eksempel at 44 prosent av voksne i videregående opplæring i 2006 gikk på studieretning for helse- og sosialfag. Det samme året ble 63 prosent av alle realkompetansevurderinger gjort inn mot denne studieretningen. Når det gjelder inntak til høyere utdanning, ser vi at 1586 kandidater søkte om plass på utdanningsområdet medisin, odontologi og helse- og sosialfag på grunnlag av realkompetanse. 1410 søkere hadde dette som sitt primærønske. Disse utgjorde halvparten av alle primærønskerne til opptak til høyere utdanning på grunnlag av realkompetanse. Innenfor Programmet for basiskompetanse i arbeidslivet har også helse- og sosialsektoren markert seg kraftig, med 30 prosent av deltakerne i 2006. Det er tilfredsstillende å se at helse- og sosialsektoren har dratt nytte av disse

¹ Vox-speilet 2007. Voksnes deltakelse i opplæring.

ordningene i en tid da den har hatt stort behov for kompetanse. Dette aktualiserer samtidig spørsmålet om hvordan vi kan styrke aktiviteten i sektorer som er svakt representert i statistikken.

Antall voksne i videregående opplæring er et viktig nøkkeltall for alle som arbeider med opplæring for voksne. Tallet på registrerte deltakere har ligget på om lag 36 000. På grunnlag av svar fra fylkene har vi likevel hevdet at det riktige tallet er om lag 20 000. Årsaken til at tallene avviker så mye, er først og fremst at det er ulike forståelser av hva som skal til for å kunne kalles deltaker. I tillegg kan avhoppere ha blitt stående i statistikken uten å ha blitt sluttmeldt. I påvente av et sikkert uttrykk for hvor mange voksne som på ethvert tidspunkt er i videregående opplæring, vil vi følge nøye med på tallet for nye deltakere. For 2006 var det 10 625 personer som for første gang var rapportert inn fra fylkeskommunene mellom 1. oktober 2005 og 30. september 2006, og som hadde startet opplæring. Dette er også et tall som vil gi et korrekt uttrykk for endringer fra år til annet. Av de 10 625 nye deltakerne i 2006 ble 44 prosent realkompetansevurdert.

Eksemplene viser hvor viktig det er å ha et godt tallgrunnlag om voksnes læring. Det er fremdeles mye ugjørt på dette området, blant annet når det gjelder deltakelse på kurs i regi av studieforbund.

Flere må lære mer

Flere av kapitlene i årets *Basis!* legger vekt på om omfanget av virksomheten de beskriver, er tilstrekkelig i forhold til de behovene som finnes. En studie fra Cedefop² anslår at behovet for arbeidskraft i de minst kompetansekrevende jobbene i Norge vil synke fra 2006 til 2015, mens behovet vil stige kraftig i mer kompetansekrevende jobber. Behovet for mindre kompetansekrevende jobber vil ikke forsvinne, men forskyvningen er likevel en kompetansepolitisk utfordring.

Mange av dokumentene som var grunnlag for kompetansereformen, er i dag om lag ti år gamle, og det er naturlig å kaste et blikk bakover.³ Bakgrunnen for reformen var en felles erkjennelse av at vi trengte å øke kompetansen i befolkningen.⁴ Rettighetene som voksne fikk, var et middel til å oppnå dette.

Når rettighetene er på plass, har oppmerksomheten lett for å trekkes mot spørsmålet om hvem som har rett, og hvem som ikke har det, og vi blir mer opptatt av å trekke grenser enn å se hvor vi må styrke innsatsen.

Grunnlagdokumentene for kompetansereformen la vekt på muligheter og investeringer i stedet for begrensninger og kostnader. Årets *Basis!* ønsker å slå et slag for dette perspektivet.

Oslo, 20. september 2008

Björg Ilebakk

fungerende direktør

² Cedefop (2008): Future Skill Needs in Europe, s. 78. Tsaloniki: Cedefop.

³ For oversikt, se f.eks. Hagen, A. og S. Skule (2008): Kompetansereformen og livslang læring. Status 2008. Fafo-rapport 2008:07. Oslo: Fafo.

⁴ Se f.eks. beskrivelsen av utfordringene i St.meld. nr. 42 (1997 – 98) Kompetansereformen.

Innhold

1. Grunnleggende ferdigheter	6
Hva er nytt?	8
Svake grunnleggende ferdigheter – et samfunnsproblem	9
Regning – den undervurderte ferdigheten?	10
Digitalt skille eller digitale skiller?	11
Motivasjon, selvtillit og kompetanse	12
Etter- og videreutdanning for lærere	15
Rettighetsbasert tilbud i grunnleggende ferdigheter?	15
2. Program for basiskompetanse i arbeidslivet	16
Tre generasjoner BKA	18
Undersøkelser som belyser programmet	21
Kortsiktige utfordringer i programmet	23
Utpøving og utvikling i BKA-programmet	25
3. Norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere	26
Evalueringer	28
Norskprøvene	29
Trekk ved deltakerne	33
Arbeidsinnvandrerne trenger også norskopplæring	34
Lærernes kompetanse	35
Utfordringer videre	36
4. Verdsetting av realkompetanse	38
Realkompetanse inn mot videregående opplæring	40
Innsattes rett til realkompetansevurdering	43
Realkompetanse inn mot universitets- og høyskolesektoren	44
Realkompetanse fra arbeidslivet	44
Bedre samarbeid mellom NAV og utdanningssektoren	45
Felles forståelse av voksnes rettigheter	46
Tilrettelagt opplæring – utfordringer og gevinster	46
5. Frivillig sektor	48
Ulike læringsarenaer	50
Opplæring i studieforbundene	52
Fjernundervisningsinstitusjonene	55
Bedre kunnskapsgrunnlag om frivillig sektor	56
Dokumentasjon	58
Tilskuddsforvaltning og ny tilskuddsordning	59
Samarbeid med paraplyorganisasjoner og de andre nordiske landene	60

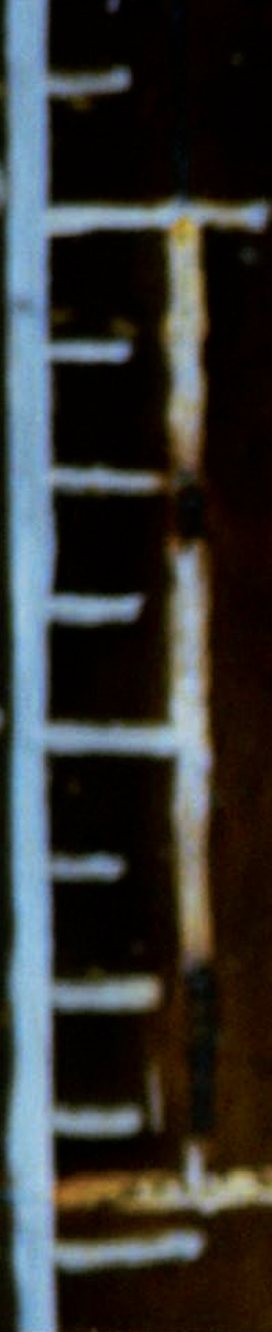
5.0

4.8

4.6

4.4

4.2

1. Grunnleggende ferdigheter

Best
når det
gjelder!

1. Grunnleggende ferdigheter

Fakta

Grunnleggende ferdigheter

I norsk skole blir følgende ferdigheter regnet som grunnleggende: lesing, skriving, muntlig kommunikasjon, regning og digital kompetanse. I mange land brukes begrepet «literacy» om grunnleggende ferdigheter, for eksempel mathematical literacy, financial literacy, information literacy, digital literacy og scientific literacy.

I den norske rapporten fra ALL-undersøkelsen brukes begrepet «lese- og mestringskompetanse», som dekker noe av det samme. Enkelte bruker også begrepet «skriftkyndighet». På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet har Vox utviklet et rammeverk for voksnes grunnleggende ferdigheter i:

- lesing og skriving
- muntlig kommunikasjon
- hverdagsmatematikk
- digital kompetanse

Grunnleggende ferdigheter er nødvendig for å mestre utfordringer og delta aktivt i et moderne samfunns- og arbeidsliv. Konsekvensene av svake grunnleggende ferdigheter er store både for samfunnet, familiene og den enkelte, og utfordringene er mange. Hvordan kan vi nå voksne utenfor arbeidslivet eller ungdom som har avsluttet skolegangen uten tilstrekkelige kvalifikasjoner? En av hovedutfordringene her er mangelen på et offentlig tilbud i grunnleggende ferdigheter som er spesielt tilrettelagt for voksne. Grunnleggende ferdigheter er inkludert i læreplanene i de enkelte skolefag innenfor grunnopplæringen, og voksenretten er knyttet til opplæring som er egnet til å føre fram til vitnemål.⁵ I *Basis! 2007* la vi vekt på behovet for å gi voksne rett til spesifikk opplæring i grunnleggende ferdigheter, i tråd med St.meld. nr. 16 (2006 – 2007) ... og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring.⁶

Hva er nytt?

Det er satt i gang flere tiltak for å møte utfordringene vi tok opp i fjorårets *Basis!* Rammeverket for voksnes grunnleggende ferdigheter er nå godkjent av departementet.⁷ I samarbeid med Utdanningsdirektoratet har kompetansemålene blitt harmonisert med målene

i Kunnskapsløftet. Kompetansemålene kan dermed brukes både som grunnlag for å utvikle egne tilbud i grunnleggende ferdigheter, for eksempel på arbeidsplassen, og som et hensiktsmessig verktøy innenfor grunnopplæringen. Flere kurstilbud for voksne som er basert på kompetansemålene, er under utprøving. Læremidler, testverktøy og gode modeller for opplæring vil bli publisert fortløpende på www.vox.no etter hvert som de blir ferdigstilt. Det har også blitt utarbeidet rammeplaner for et videreutdanningstilbud for lærere som skal undervise voksne i grunnleggende ferdigheter.

5 Voksenretten er knyttet til fem fag: norsk, matematikk, engelsk, samt to av de tre fagene samfunnsfag, natur- og miljølære og KRL, jf. Opplæringsloven § 4A-1 og Forskift til opplæringsloven § 1-2.

6 St.meld. nr. 16 (2006 – 2007) ...og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

7 Se www.vox.no/rammeverket

SVake grunnleggende ferdigheter – et samfunnsproblem

Dagens samfunns- og arbeidsliv stiller nye krav til innbyggernes kompetanse. Utviklingen skyldes blant annet at informasjonsteknologi har blitt tatt i bruk som et kommunikasjonsverktøy både i samfunnet generelt og i arbeidssammenheng. De fleste arbeidsplasser krever skriftlig rapportering i en eller annen form eller bruk av digitale verktøy, også i jobber der det tidligere var lave krav til lese- og skriveferdigheter.

Analysen fra Lesesenteret i Stavanger viser at det er en nær sammenheng mellom leseferdighet og sysselsetting.¹⁰ Dette gjelder for alle utdanningsgrupper. Når alder og helse holdes utenfor, er det fire ganger så stor sannsynlighet for at personer som fungerer på det laveste nivået for leseferdighet, er utenfor arbeidslivet sammenlignet med de beste leserne.

Til tross for at Norge er ett av de landene som bruker mest penger på utdanning per elev, tyder resultatene fra PISA-undersøkelsene (Programme for International Student Assessment) på at en stor gruppe elever likevel ikke tilegner seg tilstrekkelige grunnleggende ferdigheter i løpet av den obligatoriske skolegangen.¹¹ En undersøkelse fra NIFU STEP avdekker at én av tre avslutter videregående opplæring uten at de har bestått med studie- eller yrkeskompetanse, og at teorikravene er en av årsakene til dette.¹²

Internasjonale undersøkelser av voksnes leseferdighet og tallforståelse, IALS og ALL,¹³ viser noe av det samme som PISA-undersøkelsene. Over 400 000 nordmenn i aldersgruppen 16 – 65 år fungerer på et bekymringsfullt lavt nivå når det gjelder lesing og/eller tallforståelse.¹⁴ Også de yngste kommer dårlig ut; en stor andel av gruppen 16 – 20 år skårer dårlig, og går dermed inn i voksenlivet uten den kompetansen som kreves i arbeid og/eller i videre studier.

Unge menn er spesielt utsatt

Frafallsundersøkelsen fra NIFU STEP viser at guttene har lavere kompetanseoppnåelse enn jentene. Flere av de som ikke fullfører videregående opplæring, blir arbeidsledige eller uføretrygdet. Det er i de yngste aldersgruppene vi finner flest mottakere av sosialhjelp, og unge får også varig uførepensjon i større grad enn andre aldersgrupper.¹⁵ Menn under 30 år er den gruppen uføretrygdene som øker mest. Innpass på arbeidsmarkedet er en stor utfordring for denne gruppen. Mange arbeidsplasser er automatisert, og manuelle yrker er i tilbakegang. Konkurransen fra utenlandsk arbeidskraft når det gjelder praktiske fag, spiller også inn. «En stor gruppe menn utdannes til trygd fordi de ikke vil være i stand til å finne sin plass i arbeidslivet,» uttalte NHO-president Finn Bergesen jr. i et innlegg i Aftenposten.¹⁶

Fakta

Test i lese- og tallforståelse

Educational Testing Service (ETS) i USA har utarbeidet en databasert test på individnivå som er bygget på måleinstrumentene fra IALS- og ALL-undersøkelsene.⁸ Denne testen blir nå oversatt og tilpasset norske forhold.⁹ Gjennom en såkalt locator-test får testpersonen en foreløpig plassering på en skala fra 0 – 500. Deretter fullføres testen med flere oppgaver innenfor det området på skalaen som testpersonen foreløpig er plassert innenfor. Testresultatet vil vise skår på prosa-, dokument- og kvantitativ skala. Testen vil bli tilgjengelig for opplæringssteder der lærerne har fått opplæring i testen og blitt sertifisert til å bruke den.

8 International Adult Literacy Survey og Adult Literacy and Life Skills.

9 Etter planen skal testen legges ut på www.vox.no i løpet av desember 2008.

10 Mykletun, R. og E. Gabrielsen (2007): *Kan arbeidslivet satse på seniorene? Basisferdigheter i den eldste delen av arbeidsstyrken*. Stavanger: Lesesenteret.

11 Kjærnsli, M. mfl. (2007): *Tid for tunge løft. Norske elevers kompetanse i naturfag, lesing og matematikk i PISA 2006*. Oslo: Universitetsforlaget.

12 Markussen, E. mfl. (2008): *Bortvalg og kompetanse. Gjennomføring, bortvalg og kompetanse i videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner fem år etter*. Rapport 13/2008. Oslo: NIFU STEP.

13 Statistics Canada and OECD (2005). *Adult Literacy and Life Skill Survey*. Paris: OECD.

14 Gabrielsen, E., J. Haslund og B.O. Lagerstrøm: *Lese- og mestringskompetanse i den norske voksenbefolkningen. Resultater fra den norske delen av «Adult literacy and Life Skills» (ALL)*. Stavanger: Lesesenteret.

15 Holm, S. (2007): *Sosial trygghet: Flest unge på sosialhjelp*. I *Samfunnsspeilet* nr. 5 – 6, 2007. Oslo: SSB.

16 Aftenposten 8. februar 2008.

Regning – den undervurderte ferdigheten?

Det er allmenn enighet om at grunnleggende lese- og skriveferdigheter er viktige for å fungere godt i arbeids- og samfunnsliv, mens regneferdigheter har blitt tillagt mindre betydning. Resultatene fra en del undersøkelser tyder imidlertid på at svake regneferdigheter i visse sammenhenger har en større negativ effekt enn svake lese- og skriveferdigheter.

Samarbeidsmodell NAV, opplæringskontor og bedrift

Med utviklingsmidler fra Program for basiskompetanse i arbeidslivet (BKA) har en gruppe unge voksne «drop outs» deltatt på et kombinert kurs i grunnleggende ferdigheter og fagopplæring/arbeidstrening ute i bedrift. Prosjektet har vært et samarbeid mellom Xstrata Nikkelverk AS, Opplæringskontoret for teknologifag i Agder og pedagogisk konsulent. NAV Ung Etat i Kristiansand har spilt en viktig rolle i rekrutteringsarbeidet.

Hovedmålet med prosjektet har vært å beskrive en modell for hvordan man kan rekruttere, motivere og tilby tilpasset opplæring i grunnleggende ferdigheter til unge og voksne som skal ta fatt på en fagopplæring. Kurset gikk over 12 uker med én dag teori og fire dager ute i bedrift. I alt har ni unge i alderen 20 – 25 år med svært ulike forutsetninger og forskjellig bakgrunn deltatt. Det har vært brukt mye tid i innledningsfasen til motivasjon, ved å gi trygghet og følelse av mestring hos deltakerne. Ved avslutningen av kurset hadde åtte av de ni deltakerne fått tilbud om opplærings- eller lærekontrakt, eller praksisplass gjennom NAV.

Analyser av den norske delen av ALL-undersøkelsen viser at både lese- og tallforståelse og utdanningsnivå er viktig når det gjelder arbeid og lønnsinntekt, men at tallforståelse gir størst utslag.¹⁷ Forskning på minoritetsspråklige i USA viser lignende resultater. Svake regneferdigheter har sammenheng med lav sysselsetting, selv om språklige ferdigheter holdes utenfor.¹⁸ Omfattende studier i Storbritannia viser også at voksne med svake regneferdigheter i mindre grad er i arbeid enn de som har svake lese- og skriveferdigheter.¹⁹ Det viser seg at svake regneferdigheter har en tydelig negativ effekt, særlig for kvinner, uavhengig av nivå på lese- og skriveferdigheter.²⁰ Forskerne mener at dette særlig har sammenheng med noen typer jobber som appellerer til kvinner. Regneferdigheter, sammen med bruk av dataverktøy, er blant annet spesielt viktig innenfor administrasjon, regnskap og lignende.

Regneferdigheter har en tendens til å forvitre raskere enn leseferdigheter, sannsynligvis fordi man kan la være å forholde seg til matematikk i større grad enn man kan la lære å forholde seg til tekst i det moderne samfunn. Forvitringen er størst hos de som er utenfor arbeidslivet. Dette skaper en ond sirkel, og gjør det spesielt

utfordrende å komme tilbake i arbeid. Tap av regneferdigheter er spesielt stor hos de som hadde de svakeste ferdighetene målt ved 16-årsalderen.²¹

Økte krav til regneferdigheter på arbeidsplassen

Mange forskere mener at kravene til regneferdigheter og tallbehandling i arbeidslivet er undervurdert.²² En britisk studie viser at stadig flere ansatte er engasjert i matematikkrelatert arbeid, og at dette arbeidet blir mer og mer krevende.²³ Undersøkelsen viser at dette gjelder både for høyteknologiske arbeidsplasser, for eksempel elektronikkbransjen, og for arbeidsplasser som ikke har så høye krav til utdanning, som for eksempel innenfor hotell og reiseliv. Forskerne viser til at større krav til regneferdigheter blant annet skyldes at oppgaver og ansvar i økende grad blir delegert. Det blir dermed større behov for å kommunisere matematikkrelatert informasjon både oppover og på tvers i organisasjonen, og ut til kunder og samarbeidspartnere.

17 Bratsberg, B. mfl. (2006): *Lese- og tallforståelse, utdanning og arbeidsmarkedssuksess*. Stavanger: Lesesenteret.

18 Rivera-Batiz, F.L. (1994): *Quantitative skills and economic success in the labor market*. New York: Teachers College, Columbia University, New York.

19 Bynner, J. og S. Parsons (1997): *It Doesn't Get Any Better. The impact of poor basic skills on the lives of 37 year olds*. London: The Basic Skills Agency.

20 Parsons, S. og J. Bynner (2006): *Does Numeracy Matter more?* London: NRDC.

21 Bynner, J. og S. Parsons (1998): *Use it or Lose it? The impact of time out of work on literacy and numeracy skills*. London: The Basic Skills Agency.

22 Fitzsimons, G.E. (2002): *What Counts as Mathematics? Technologies of power in adult and vocational education*. (Vol. 28.) Dordrecht, Nederland: Kluwer Academic Publishers.

23 Hoyles, C. mfl. (2002): *Mathematical Skills in the Workplace. Final Report to the Science, Technology and Mathematics Council*. Foreword and Executive Summary. London: Institute of Education, University of London.

Forskerne bak undersøkelsen fant at økte krav til regneferdigheter i mange sammenhenger var knyttet opp til økt bruk av dataverktøy. Mange virksomheter var opptatt av at de ansatte også skulle være i stand til å gjennomføre regneoperasjoner uten bruk av dataverktøy. Dette var nødvendig både for å avdekke feil før de fikk konsekvenser, og for å foreta kalkulasjoner som ikke kunne gjennomføres elektronisk. Forskerne fant at matematikken er implisitt til stede i arbeidsoppgavene, og ikke så lett kan løftes ut og trenes på isolert. At regning på arbeidsplassen bør integreres med andre ferdigheter, som for eksempel teamarbeid og ikt, blir også framhevet av andre forskere.²⁴

Digitalt skille eller digitale skiller?

Vi trenger digitale ferdigheter både som samfunnsborger, privatperson og deltaker i arbeidslivet. Voksne med svake ferdigheter, spesielt i lesing og skriving, er de som først og fremst er ekskludert fra det digitale samfunnet.²⁵ Manglende digital kompetanse kan også føre til ekskludering fra arbeidslivet. Fafo viser til at 25 prosent av de som går av med avtalefestet pensjon (AFP) i privat sektor, oppgir manglende digital kompetanse som hovedgrunn.²⁶

I rapporten *Borger og bruker* har ikt-kompetansen i den norske befolkningen blitt kartlagt.²⁷ Rapporten deler befolkningen i fire kompetansenivåer, ikke-brukere og svake, middels og sterke brukere, og påpeker en rekke digitale skiller i befolkningen. Spørsmålet er om vi kan snakke om et digitalt hovedskille, og i så fall hvor dette skillet går. Skillet mellom de 10 prosentene som er ikke-brukere (nivå 0), og de 90 prosentene som er brukere, er entydig, men av begrenset praktisk interesse. Hvis vi derimot trekker et skille mellom de 27 prosentene som er på nivå 0 og 1 på den ene siden, og de som er på nivå 2 og 3 på den andre siden, ser vi at de to gruppene vi da får, har interessante fellestrekk.

På den ene siden av skillet har vi personer som i liten grad mener de vil trenge å lære mer ikt. Det de har lært, har de i hovedsak lært av andre. På den andre siden av skillet finner vi personer som har høy bevissthet om nødvendigheten av å lære mer, og som er vant til å lære på egen hånd. Dette skillet mellom de digitalt selvhjulpne og de digitalt hjelpetrengende kan lett forsterkes. Det er gruppen på 27 prosent, de digitalt hjelpetrengende, som bør få vår oppmerksomhet.

Borger og bruker viser også at krav til ikt i arbeidet er hovedkilden til læring. Dette kan være et demokratisk problem når det gjelder de som ikke bruker ikt i arbeidet, og som dermed går glipp av den kompetansen som trengs for å ta til seg offentlig informasjon og på andre måter kunne fungere som samfunnsborgere. Det er også et paradoks at de som er ekskludert fra det digitale samfunnet, ofte har større behov enn andre for å være i kontakt med myndigheter og hjelpeapparat.

Fakta

Financial literacy

Voksne som har svake regneferdigheter, har også ofte økonomiske problemer. Økonomisk kompetanse («financial literacy») handler om å ha tilstrekkelige ferdigheter, blant annet i regning, til å foreta hensiktsmessige valg når det gjelder egen privatøkonomi.

Økonomisk kompetanse er nå i fokus i flere land, blant annet Australia, Japan, USA og Storbritannia.

I mars 2008 lanserte OECD nettstedet *The International Gateway for Financial Literacy*, www.financial-education.org. Nettstedet fungerer som en portal for utdanningsprogrammer, og man kan finne informasjon og forskning innenfor privatøkonomi.

24 Fitzsimons, G.E. mfl. (2005): *Learning Numeracy on the Job: A case study of chemical handling and spraying*. Adelaide: NCVER.

25 Bynner, J. og S. Parsons (2008): *Illuminating Disadvantage*. London: NRDC.

26 Midsundstad, T. (2002): *AFP-pensjonisten: liten – eller frisk og arbeidsfør? En analyse av tidligpensjonering og AFP i privat sektor*. Fafo-rapport 385. Oslo: Fafo.

27 Vox (2008): *Borger og bruker. En analyse av den norske befolkningens digitale kompetanse*. Oslo: Vox.

Er kursene for jobbrelaterte?

En britisk studie viser at kurs for datavegrere og ikke-brukere ofte er for jobbrelaterte.²⁸ De fleste kurs inneholder ikke det de ønsker aller mest, som er å finne fram informasjon ved hjelp av søkemotorer, handle på nettet og sende e-post. I stedet er kursene oftest konsentrert om det som er nyttig i jobbsammenheng, som tekstbehandling og regneark. Studien viser at datavegrere kan få bedre selvtillit og bli digitale brukere selv om de ikke er i arbeid.

Motivasjon, selvtillit og kompetanse

I fjorårets *Basis!* nevnte vi den store utfordringen som ligger i at de som har størst behov for å heve sitt nivå i grunnleggende ferdigheter, ofte har liten bevissthet om behovet eller mangler motivasjon for opplæring. Noen kan ha et urealistisk forhold til egen kompetanse, og velger ut arbeidsoppgaver de vet at de mestrer. Årsakene til manglende motivasjon kan være mange og sammensatte. Negative erfaringer fra tidligere skolegang spiller en viktig rolle. Undersøkelser og analyser fra land som Storbritannia, USA og Danmark, og også fra Norge, avdekker en del interessante sammenhenger som bør få betydning for hvordan tilbudene tilrettelegges.

Liten bevissthet om behov

For at voksne skal ønske å forbedre sine grunnleggende ferdigheter, må de først innse at de har svake ferdigheter, og deretter oppleve at dette er et problem for dem selv. Flere undersøkelser viser at en slik innsikt er sjelden. Undersøkelsen *Borger og bruker* viser at de svakeste digitale brukerne var de som i minst grad mente at de trengte å lære mer. Ifølge Vox-barometeret våren 2006 mener tre av fire at de utfører praktisk regning bedre enn gjennomsnittet.²⁹ For lesing, skriving og ikt er andelen noe lavere, men likevel godt over 50 prosent. I gjennomsnitt er cirka 10 – 12 prosent misfornøyd med egne ferdigheter, men andelen øker til 20 prosent for dem med kort utdanning. Den samme tendensen finner vi i Vox-barometeret for våren 2007.³⁰ Det er meget få, bare ca. 1 prosent, som opplever at kompetansen deres innen lesing, skriving og regning ligger under kravene som blir stilt til dem i jobben. Når det gjelder krav til kompetanse utenom jobb, rapporterer flere at de har problemer. Innvandrere skiller seg ut ved at de langt oftere enn gjennomsnittet ser behovet for opplæring i norsk og regning.³¹

Selv om de aller fleste mener at de har gode nok ferdigheter, viser en britisk spørreundersøkelse at så mange som 27 prosent i aldersgruppen 16 – 65 år mangler tillit til egne regneferdigheter.³² Én av fire mangler tillit til egen språkkompetanse. En stor andel av deltakerne rapporterte også at de følte seg stresset i situasjoner der de måtte bruke sine regne- eller lese-/skriveferdigheter. Mange svarte at de heller ville overlate problemet til andre enn å dumme seg ut. I en oppfølgingsstudie fant forskerne at blodtrykket økte med opptil 40 prosent og hjertefrekvensen med cirka en fjerdedel når forsøkspersonene måtte forhold seg til situasjoner der de for eksempel skulle regne om mellom valutaer, gjøre om matoppskrifter eller skrive en melding til sjefen for hånd. Det er ikke gjennomført tilsvarende undersøkelser i Norge.

28 Kilde: www.forskning.no

29 Vox (2006). *Grunnleggende ferdigheter i den norske voksenbefolkningen. Resultater fra Vox-barometeret våren 2006*. Oslo:Vox.

30 Vox (2007). *Befolkningens holdninger til opplæring og egen kompetanse. Resultater fra Vox-barometeret våren 2007*. Oslo:Vox.

31 Vox (2006). *Like og forskjellige. Om grunnleggende ferdigheter blant ikke-vestlige innvandrere i Oslo*. Oslo:Vox.

32 <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/1/hi/education/7027569.stm>

Hvordan nå grupper med svake ferdigheter?

Myndighetene har satset på at det skal gripes inn tidlig for å bedre resultatene i lesing og regning, allerede i barnehagen. Dette er et gjennomgangstema i St.meld. nr. 16 (2006 – 2007) ... og ingen sto igjen ... *Tidlig innsats for livslang læring*. Men som vi har sett, er det ikke nok å sette inn tiltak blant barn og unge. Det er like viktig å følge opp voksne. Ny forskning fra Storbritannia viser dessuten at skolen ofte ikke avdekker de problemene barna har, og at de ikke gir dem den hjelpen de har behov for.³³ Halvparten av voksne med svake leseferdigheter hadde ikke fått avdekket sine vansker mens de var barn. Når det gjaldt regneferdigheter, var det hele 85 prosent av gruppen som ikke hadde fått avdekket svake ferdigheter som barn. Forskerne viser i tillegg at foreldre med svake ferdigheter er mer tilbøyelige til å forvente at barna deres avslutter skolen tidlig. Lærerne oppfattet også denne foreldregruppen som mindre interessert i barnas framgang på skolen.

En rekke undersøkelser viser at de som har kort utdanning og/eller svake ferdigheter, deltar minst i opplæringstiltak.³⁴ Hva skal til for å bryte denne onde sirkelen? Den britiske studien *Illuminating Disadvantage* viser at det som motiverer voksne til å søke opplæring, oftest er en større endring i livet eller en ny utfordring. Det kan for eksempel være at de har barn som begynner på skolen, opplever skilsmisse, frykter arbeidsledighet eller ønsker nye oppgaver på jobben.

Hvis jobben krever det, en analyse av tallmaterialet i ALL-undersøkelsen, har sett på sammenhengene mellom grunnleggende ferdigheter, krav til ferdigheter i jobben og deltakelse i opplæring i norsk arbeidsliv.³⁵ Cirka 6 prosent av arbeidstakerne mellom 25 og 65 år har svake leseferdigheter samtidig som jobben deres stiller klart høyere krav til slike ferdigheter enn gjennomsnittet. For tallforståelse er det et tilsvarende kompetanseunderskudd for cirka 9 prosent av arbeidstakerne. Lave eller middels krav i jobben og svake ferdigheter omfatter så mange som 25 prosent. I likhet med andre undersøkelser viser også denne at bare et lite mindretall av de som har svake ferdigheter og samtidig høye krav på jobben, føler at de mangler ferdigheter til å utføre jobben sin på en god måte. Men samtidig avdekker rapporten at også grupper med svake ferdigheter deltar i opplæring dersom arbeidsgiver stiller krav til deltakelse.

Svake ferdigheter fører altså til økt deltakelse i opplæring i de tilfellene der de svake ferdighetene hindrer en i å utføre jobben på en god måte. Dette er spesielt interessant, særlig fordi det viser seg at de som i utgangspunktet har lavest kvalifikasjoner, også kan være de som har mest å vinne på å delta på kurs. Tre år etter at de deltok på grunnleggende regnekurs, hadde deltakere med de svakeste ferdighetene i en engelsk studie økt sin inntekt med 24 prosent.³⁶ Dette er enda en grunn til å få fram kunnskap om hvordan voksne med svake ferdigheter kan motiveres til å delta i læringsaktiviteter.

Læring på arbeidsplassen kan være spesielt verdifullt for de som har negative erfaringer fra egen skolegang, og som forbinder skolen med nederlag og stress. For eksempel avdekker en studie at opplæring i matematikk på arbeidsplassen reduserer den angsten som mange forbinder med klasserommet, og har en positiv effekt på motivasjon.³⁷ I en annen studie fikk to av tre ansatte mer selvtillit på jobben etter å ha deltatt på kurs i grunnleggende lesing, skrivning og regning, og nesten 60 prosent fikk

33 Bynner, J. og S. Parsons (2008): *Illuminating Disadvantage*. London: NRDC.

34 Se blant annet Engesbak, H. og L. Finbak (2005): *Mye vil ha mer – om deltakelse i etter- og videreutdanning*. I Samfunnsspeilet nr. 3, 2005. Oslo: SSB.

35 Nyen, T. (2006): *Hvis jobben krever det. En analyse av sammenhengene mellom krav til basisferdigheter, faktiske basisferdigheter og deltakelse i læringsaktiviteter i norsk arbeidsliv*. Stavanger: Lesesenteret.

36 Grinyer, J. (2006): *Literacy, numeracy and the labour market: Further analysis of the Skills for Life survey*. London: DfES.

37 Brittan, J. and S. Grief (2005): *Case study two. Doing as learning*:

“It’s not like doing math at school – here you know it’s to do with what you’re doing.” London: NRDC.

mer selvillit utenfor jobben.³⁸ Nesten 80 prosent hevdet at læring på arbeidsplassen hadde endret deres holdninger til læring og utdanning.

Hvordan opprettholde motivasjonen?

Like viktig som å motivere voksne til å søke opplæring er å sikre at motivasjonen vedvarer. Arbeidet med å hindre frafall er nært knyttet til kvalitetssikring av den opplæringen som gis, både når det gjelder organisering, læringsmodeller, relevansen av verktøyene, og ikke minst, lærernes kompetanse.

Internasjonalt pågår det for tiden en stor debatt om hvordan man kan hindre frafall, med andre ord sikre utholdenhet («persistence») i grunnleggende voksenopplæring. Voksne møter mange hindringer, både praktiske problemer som avstand til opplæringsstedet, familieforpliktelser og at opplæringen ikke er tilrettelagt for voksne. I en amerikansk studie vises det til en rekke strategier som kan brukes for å oppmuntre deltakere til å gjennomføre en opplæring.³⁹ Det er spesielt viktig at de har personer som støtter dem, enten det er med selve læringsprosessen eller ved å hjelpe dem med praktiske problemer.

Mange voksne er usikre og utrygge når de starter på kurs eller utdanning, spesielt de som kommer fra deler av samfunnet der utdanning ikke er så vanlig. For sårbare voksne er det avgjørende å legge vekt på en følelse av mestring i opplæringen, for å øke selvillit og positiv selvoppfatning.⁴⁰ I en norsk doktorgradsavhandling blir det avdekket at ideen om selvstyrt læring ikke er like relevant for alle voksne.⁴¹ Avhandlingen viser at voksne elever fullfører utdanningen med bedre resultat når lærerne tar ansvar for å legge til rette for et godt læringsmiljø, både faglig og sosialt. Utdanningsinstitusjoner må i større grad ta hensyn til at voksne kan oppleve skoleverdenen som fremmed.

Integrert læring

Voksne er ofte mer motivert for yrkesrettet opplæring enn lese-, skrive- eller regnekurs. Både ved yrkesrettet opplæring og i jobsammenheng kreves det som oftest også ferdigheter i lesing, skriving og regning. Det er mye som tyder på at læringsutbyttet blir større ved å kombinere yrkesopplæring eller andre fagområder med grunnleggende ferdigheter. *Skills for Life* i Storbritannia definerer integrert læring («embedded learning») som utviklingen av lese-, skrive-, regne- og andrespråksferdigheter i kombinasjon med ferdigheter knyttet til andre fagområder og/eller arbeid.⁴² Formålet er å skape en plattform som gir den enkelte nødvendig kompetanse, selvillit og motivasjon til videre læring og utvikling.

I en britisk studie ble ulike sider ved integrert læring undersøkt.⁴³ I de tilfellene der opplæringen var fullt ut integrert, økte læringsutbyttet med over 40 prosent i lesing/skriving og mer enn 20 prosent i matematikk. Deltakere på disse kursene hadde også bedre fullføringsprosent. Forskerne hevder at det er utfordrende å drive opplæring i grunnleggende ferdigheter, og man kan ikke overlate alt arbeidet til yrkesfaglærere. Deltakerne fikk størst utbytte når et team av lærere arbeidet tett sammen. Det betyr likevel ikke at lærerne alltid må arbeide i team for at opplæringen skal gi resultater. Ikt-opplæring egner seg godt i kombinasjon med andre ferdigheter. Voksne synes ofte

38 Wolf, A. mfl. (2006): *Workplace learning and adult basic skills: Newsletter 6*. December 2006. London: Institute of Education.

39 Porter, K., S. Cuban og J. Comings (2005): *One Day I Will Make It: A Study of Adult Student Persistence in Library Literacy Programmes*. New York: MDRC.

40 Cookson, H. mfl. (2007): *«I Can»: Demonstrating Soft Outcomes for Homeless and Vulnerable Adult Learners*. London: NRDC.

41 Stølen, G. (2008): *Den voksne ungdomsskoleeleven. Om utdanning og reviderte livsplaner i voksenopplæring*. Tromsø: UiT, Det samfunnsvitenskapelige fakultet.

42 <http://rwp.qia.oxi.net/embeddedlearning/index.cfm>

43 Casey, H. mfl. (2006): *«You wouldn't expect a math teacher to teach plastering ...» Embedding literacy, language and numeracy in post-16 vocational programmes – the impact on learning and achievement*. London: NRDC.

det er lettere å delta i dataopplæring enn å følge et kurs i lesing og skriving. Det kan gjøre læringen mer variert og tilpasses ulike læringsstiler, ved hjelp av lyd, video, grafikk og tekstbaserte kilder. I fjorårets *Basis!* viste vi til en undersøkelse der dataopplæring kombinert med andre fag økte motivasjonen, bedret læringsprosessen og ga bedre digitale ferdigheter samtidig. Yngre menn med svake lese- og skriveferdigheter var den gruppen som ble mest motivert av å bruke data.

Etter- og videreutdanning for lærere

Lærere som underviser voksne deltakere enten i tilknytning til arbeidsplassen eller på andre arenaer som passer for voksne, må være trygge på egen kompetanse og didaktiske tilnærming. Samtidig må de være fleksible nok til å kunne tilpasse seg deltakernes ulike forutsetninger og behov.

Vox har utviklet et etter- og videreutdanningsløp for lærere som skal undervise voksne i grunnleggende ferdigheter, også i tilknytning til arbeidsplassen. En slik opplæring kan bidra til å sikre kvaliteten på undervisningen og styrke lærerne i deres nye rolle. Utdanningen vil blant annet heve lærernes kompetanse i kartlegging av behov for tilpasset opplæring og i bruk av rammeverket for grunnleggende ferdigheter i utforming av kursopplegg. De trenger også å lære hvordan de kan arbeide i team med andre faglærere og yrkesgrupper, for eksempel på arbeidsplassen.

Rettighetsbasert tilbud i grunnleggende ferdigheter?

Flere land det er naturlig å sammenligne seg med, har rettighetsbaserte tilbud i grunnleggende ferdigheter i offentlig regi. I Storbritannia fins det tilbud innenfor grunnleggende ferdigheter rettet både mot enkeltpersoner og bedrifter. Den offentlige finansieringen er knyttet til enkeltindividenes skår på tester i forhold til et nasjonalt, nivåbasert system. Det blir automatisk utløst offentlige midler til kurs dersom et individ skårer på et nivå som tilsvarer nivå 2 eller lavere i vårt rammeverk.⁴⁵ Bedrifter som mener at noen av deres ansatte har behov for kompetanseheving, kan ta kontakt med *Train to Gain*,⁴⁶ en rådgivningstjeneste som blir finansiert av *The Learning and Skills Council*. Rådgivningstjenesten er gratis, og opplæring på grunnleggende nivå er gratis. I Danmark er det, som nevnt i tidligere utgaver av *Basis!*, et etablert tilbud i grunnleggende dansk og regning. Forberedende voksenundervisning (FVU). Tilbudene rettes både til enkeltpersoner og bedrifter, og det blir drevet oppsøkende virksomhet og annen markedsføring overfor begge grupper.

Både i årets og fjorårets *Basis!* har vi rettet oppmerksomheten mot enkeltpersonene, altså gruppene som ikke nås gjennom virksomhetsrettet innsats. I *Basis! 2007* skrev vi at det var viktig å bygge opp et offentlig, rettighetsbasert tilbud som enkeltpersoner kan nå uavhengig av arbeidsplassen, «basert på en klar forståelse av at voksnes rett til grunnopplæring også omfatter en rett til tilrettelagt opplæring i grunnleggende ferdigheter.»⁴⁷

Fakta

Continuing Professional Development (CPD)

For å høyne kvaliteten og statusen til voksenopplæringen i England ble det fra september 2007 stilt nye, formelle sertifiseringskrav til lærernes utdanning. Dette gjelder ikke bare førstegangsoplæringen, men også etterutdanningen til lærere som er i arbeid (CPD). De som er ansatt på fulltid innenfor voksenopplæring, må delta på 30 timers etterutdanning per skoleår. Hver lærer er selv ansvarlig for å planlegge sin egen etterutdanning, til å melde seg på kurs, og for å registrere seg i databasen til Institute for Learning, som er et nettsted for lærere og tilbydere innen voksenopplæringssektoren.⁴⁴

⁴⁴ <http://rwp.qia.oxi.net/embeddedlearning/index.cfm>.

⁴⁵ Ut fra beskrivelser i det britiske systemet har vi beregnet at nivå 3 i vårt rammeverk for voksnes grunnleggende ferdigheter tilsvarer Level 2 i det britiske. I Storbritannia får alle som skårer på Level 1 eller lavere, tilbud om gratis opplæring. Vårt nivå 1 tilsvarer Entry level 2, mens vårt nivå 2 tilsvarer omtrent deres Entry level 3.

⁴⁶ <http://www.traintogain.gov.uk/> Se også omtale i *Basis! 2007* s. 13.

⁴⁷ Vox: *Basis! 2007*, s. 27.

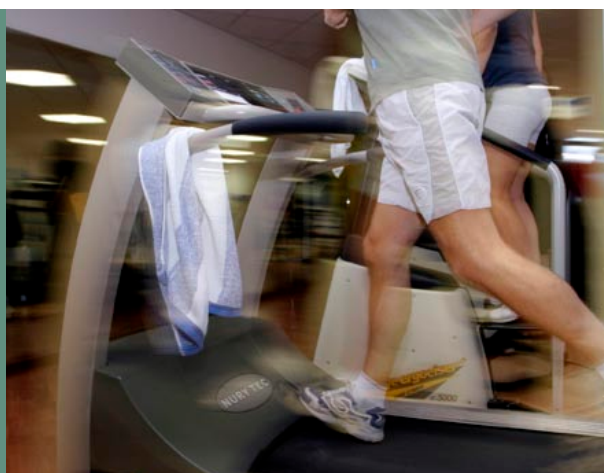

2. Program for basiskompetanse i arbeidslivet

Øvelse
gjør
mester!

2. Program for basiskompetanse i arbeidslivet

Program for basiskompetanse i arbeidslivet (BKA) skal gjennom delfinansiering av ulike typer kurs og opplæring bidra til at flere voksne kan skaffe seg den basiskompetansen som er nødvendig for å mestre krav og omstillinger i arbeids- og samfunnsniv. Det langsiktige målet er at ingen skal støtes ut av arbeidslivet på grunn av mangelfulle grunn-

leggende ferdigheter. Når det gjelder arbeidsmåte, trekker BKA veksler på erfaringene fra Kompetanseutviklingsprogrammet. Arbeidslivet er rammen om opplæringen. Virksomheter og tilbydere kan søke om støtte til opplæringsprosjekter. Men der Kompetanseutviklingsprogrammet gikk bredt ut med et tilbud til hele arbeidslivet, retter BKA seg mot en avgrenset målgruppe, arbeidstakere med relativt lav utdanning, og støtter opplæring

i klart definerte ferdigheter: lesing og skriving, digital kompetanse og hverdagsmatematikk.

Tre generasjoner BKA

Program for basiskompetanse i arbeidslivet har gått inn i sitt tredje år. I mars 2008 ble det fordelt 25 millioner kroner til 78 prosjekter, mot 20 millioner til 69 prosjekter i 2007, og 15 millioner til 65 prosjekter i 2006. Antall søknader er stigende. Tildelingen i 2008 er preget av at andelen prosjekter innen lesing har økt sterkt, at andelen offentlige tilbydere i programmet har steget, og at fordelingen er jevnere bransjene imellom.

Et fullstendig bilde av 2006-generasjonen

Siden forrige utgave av *Basis!* har vi fått inn rapporter fra alle prosjektene i den første generasjonen i BKA. Det komplette bildet bekrefter tendensene vi rapporterte i fjor: 1818 deltakere er nå innrapportert under 2006-generasjonen. (Deltakerne i prosjektsamarbeidet med NAV kommer i tillegg.)

Det første året hadde vi et stort innslag av kursdeltakelse i ikt. Deltakerne i programmet som helhet er for en stor del kvinner (73 prosent). Det er kursene i digital kompetanse i helsesektoren som driver opp kvinneandelen. På kursene i lesing og skriving er det en overvekt av menn. Deltakerne i ikt er eldre enn deltakerne i lesing og skriving.

Når det gjelder utdanningsbakgrunn, ser vi at 22 prosent av deltakerne har grunnskole som høyeste utdanning, 46 prosent har videregående yrkesfag og 5 prosent har videregående allmennfag. 20 prosent av deltakerne oppgir universitet/høgskole som høyeste utdanning. Disse utgjøres i hovedsak av helsepersonell som har deltatt på ikt-kurs.

Deltakerkarakteristikk 2006 fordelt på kurstype, i prosent⁴⁸

	Andel av totalt antall respondenter (N=1818)	Lesing og skriving (N=177)	Digital kompetanse (N=1319)	Lesing, skriving og digital kompetanse (N=235)	Mate-matikk og digital kompetanse (N=33)	Alle kombi-nert (N=54)
Kjønn						
Mann	27	62	13	64	61	82
Kvinne	73	38	87	36	39	19
Sum	100	100	100	100	100	101
Alder						
18 – 29 år	6	18	3	9	18	15
30 – 39 år	16	24	12	25	30	33
40 – 49 år	27	35	25	32	33	11
50 – 59 år	34	15	38	28	12	22
60 – 66 år	9	3	12	4	3	2
Ikke oppgitt	8	5	10	2	3	17
Sum	100	100	100	100	99	100
Utdanning						
Grunnskole	22	31	19	30	52	7
Videregående yrkesfag	46	32	46	53	24	70
Videregående allmennfag	5	5	4	6	3	11
Universitet/ høgskole	20	9	26	1	21	2
Ikke oppgitt	8	23	5	10	0	9
Sum	101	100	100	100	100	99

På grunn av avrundning avviker totalen +/- 1 prosentpoeng fra 100.

Søking til programmet

Den første generasjonen BKA-prosjekter ga verdifull erfaring for videre arbeid med programmet. Det pekte seg ut noen områder som det var grunn til å arbeide videre med ved utlysningene i 2007 og 2008. For det første var det ønskelig å styrke antall deltakere i lesing og skriving. For det andre var det et mål å engasjere flere offentlige tilbydere i programmet. For det tredje var det ønskelig å komme sterkere inn i bransjer som var svakt representert i programmets første år. Endelig var det et mål å øke antall deltakere i programmet for å utnytte midlene best mulig.

Tiltak ved utlysningen av 2008-midlene

Ved utlysningen av 2008-midlene ble det gjort to nye grep i forhold til de foregående årene. Informasjonsarbeidet ble intensivert. I tillegg til annonsering og informasjonsmøter ble det innledet et samarbeid med en bransjeforening for å øke deltakelsen i varehandelen. Videre ble det engasjert lokale «motivasjonsagenter» som fikk i oppgave å informere om programmet ved én-til-én-kontakt med virksomhetene. De fleste av disse kom fra offentlige tilbydere, og tiltaket støttet dermed målet om å engasjere tilbyderne sterkere i programmet.

48 *Vox-speilet 2007*, s. 51.

En annen type virkemiddel for å styre programmet i ønsket retning var innføringen av veiledende satser for opplæring og bidrag til tapt arbeidstid. Satsene ble satt høyere for den typen opplæring vi ønsket å styrke. Dette kan være en årsak til at lesing og skriving nå er sterkere representert i programmet enn i første og andre generasjon.

Søknader og tildeling gjennom tre år

Sammenligner vi søknader og tildelinger gjennom tre år, er det tydelig at interessen for programmet har økt. Antall søknader har steget fra 167 i 2006 til 198 i 2007, og videre til 279 i 2008. Vi ser også en klar dreining av virksomheten mot kurs som har lesing og skriving som hoved- eller delformål. I 2006 ble det søkt om 14 rene lese- og skrivekurs; i 2007 om 16 og i 2008 om 129. Av disse ble henholdsvis 3, 8 og 46 innvilget. Tar vi også med kurs som har lesing og skriving som delmål, ble det søkt om 97 i 2006, 132 i 2007 og 170 i 2008. Av disse ble henholdsvis 38, 56 og 63 innvilget.

Søknadsstatistikken viser at prosjektene oppgir et lavere antall deltakere i 2008 enn i 2007. Dette kan skyldes at søkerne er blitt mer realistiske i sine ambisjoner for deltakerantall. Men hovedårsaken er sannsynligvis at innslaget av kurs i lesing og skriving øker så sterkt. Disse kursene har høyere timeforbruk, og må gjennomføres i mindre grupper enn kursene i ikt.

Kurs og kurskombinasjoner søkt og innvilget i 2006

	Søknader totalt	Innvilgede søknader	Deltakere*
Lesing/skriving	14	3	70
Digital kompetanse	61	25	1498
Hverdagsmatematikk	0	0	0
Lesing/skriving og digital kompetanse	32	21	1150
Hverdagsmatematikk og digital kompetanse	3	2	34
Lesing/skriving og hverdagsmatematikk	1	0	0
Lesing/skriving, hverdagsmatematikk og digital kompetanse	50	14	1224
Ikke oppgitt	0	0	0
Totalt	167	65	3976

* antall forventede deltakere på innvilgede prosjekter

Kurs og kurskombinasjoner søkt og innvilget i 2007

	Søknader totalt	Innvilgede søknader	Deltakere*
Lesing/skriving	16	8	232
Digital kompetanse	62	11	1153
Hverdagsmatematikk	0	0	0
Lesing/skriving og digital kompetanse	47	21	645
Hverdagsmatematikk og digital kompetanse	4	2	20
Lesing/skriving og hverdagsmatematikk	1	0	0
Lesing/skriving, hverdagsmatematikk og digital kompetanse	68	27	2086
Ikke oppgitt	0	0	0
Totalt	198	78	4136

* antall forventede deltakere på innvilgede prosjekter

Kurs og kurskombinasjoner søkt og innvilget i 2008

	Søknader totalt	Innvilgede søknader	Deltakere*
Lesing/skriving	129	46	2013
Digital kompetanse	97	12	677
Hverdagsmatematikk	5	3	290
Lesing/skriving og digital kompetanse	25	15	569
Hverdagsmatematikk og digital kompetanse	3	0	0
Lesing/skriving og hverdagsmatematikk	3	2	100
Lesing/skriving, hverdagsmatematikk og digital kompetanse	13	0	0
Ikke oppgitt	4	0	0
Totalt	279	78	3649

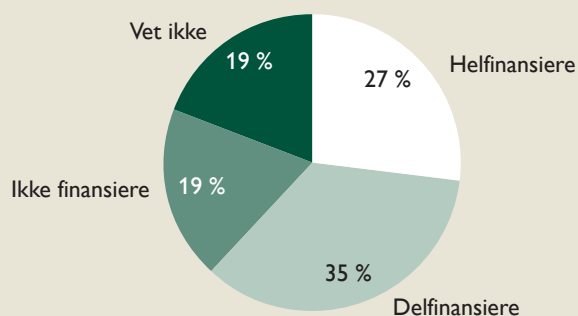
* antall forventede deltakere på innvilgede prosjekter

Undersøkelser som belyser programmet

Parallelt med arbeidet med programmet har Vox gjort representative undersøkelser både blant virksomheter og enkeltpersoner om holdninger til grunnleggende ferdigheter og interesse for innsats på dette området. I Vox-barometeret 2008 har virksomhetene blitt spurt om sin kjennskap til BKA-programmet. 9 prosent av virksomhetene sier de har hørt om BKA. Kjennskapen er større i offentlig enn i privat sektor, og synker med virksomhetens størrelse.

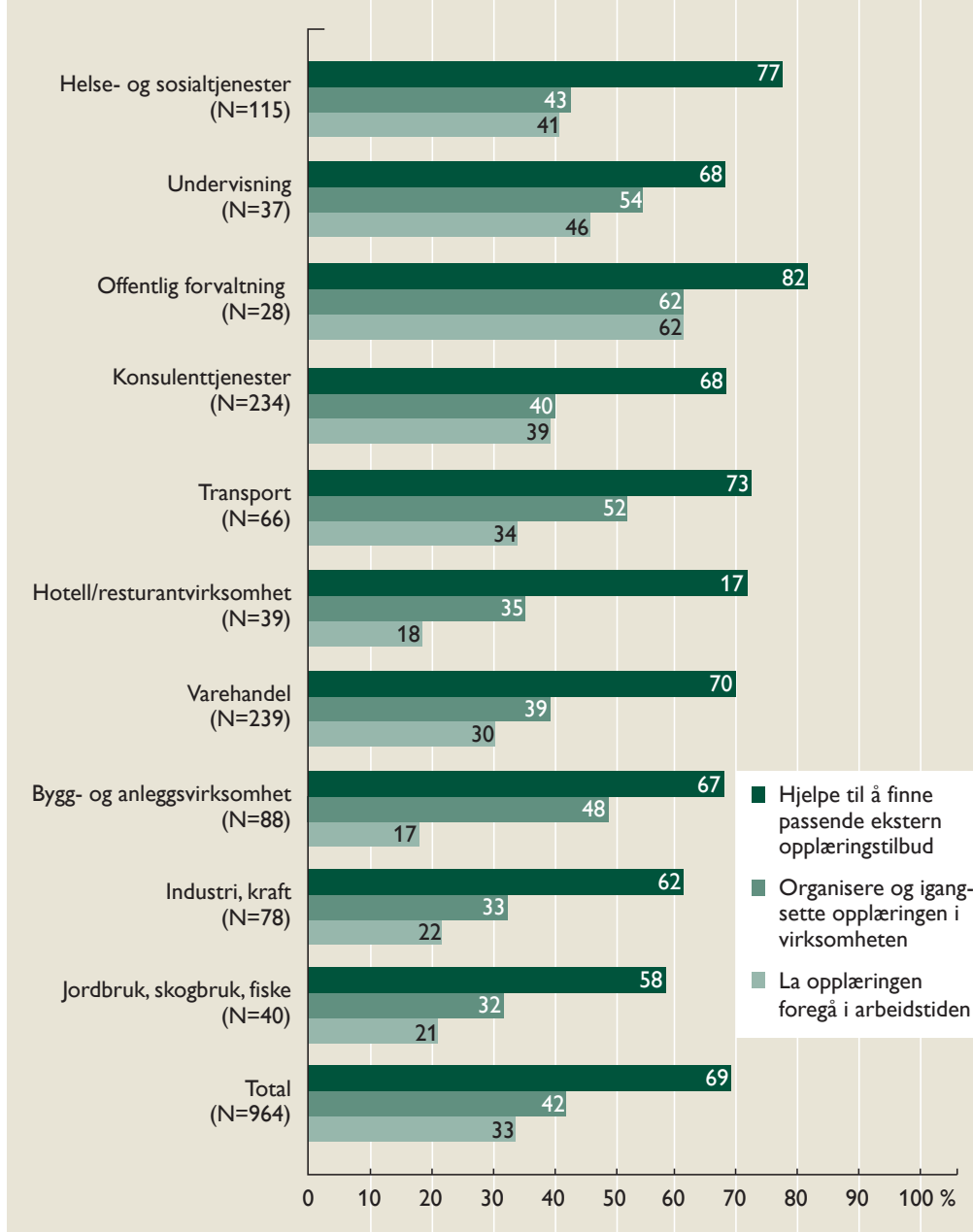
Om lag en fjerdedel av virksomhetene uttrykker interesse for offentlig støtte til opplæring i grunnleggende ferdigheter. Viljen til å bidra, finansielt og på annen måte, er begrenset.

Sett at du blir klar over at en eller flere medarbeidere har for dårlige lese-, skrive- eller regneferdigheter. Ville virksomheten vært villig til å betale for opplæringen? N=981

Tilretteleggingsvillighet i ulike bransjer. Prosent.

Spørsmålsformulering: Ville virksomheten være villig til å legge til rette for opplæring innen lesing, skrivning og/eller regning ved å...

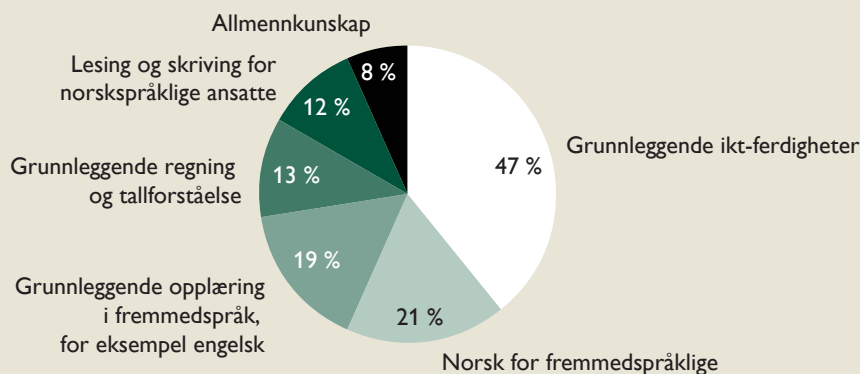
Vi ser at tilretteleggingsviljen varierer fra bransje til bransje, og at den er relativt lav i bransjer der vi vet at mange av målgruppens medlemmer befinner seg.

Når det gjelder hvilke ferdigheter virksomhetene prioriterer, ser vi igjen at lesing og skrivning for norskspråklige kommer langt ned på ønskelista. Det er påfallende at interessen for grunnleggende regning og tallforståelse, som i denne undersøkelsen er høyere enn for lesing og skrivning, nesten ikke utløser BKA-søknader.⁴⁹

⁴⁹ Se også kapittel 1.

Aktuelle fagområder hvis offentlig støtte. Flere svar mulige.

Prosent. N=220. Spørsmålsformulering: Hvis det offentlige ville gi økonomisk tilskudd til opplæring i grunnleggende ferdigheter, hvilke av følgende fagområder er mest aktuelle for din virksomhet?

Det er vanskelig å trekke entydige konklusjoner for programmet av slike undersøkelser. Følgende konklusjoner er *sannsynlige*:

1. Grunnleggende ferdigheter kommer langt ned på virksomhetenes dagsorden. Interessen er begrenset, og virksomhetene må bearbeides hvis den skal øke. Derfor er det viktig å styrke informasjonstiltakene mot virksomhetene.
2. Interessen er likevel stor nok til at BKA med tilsvarende ressurser som i dag vil være fullt beskjeftiget i nærmeste framtid.
3. Det vil ikke være særlig aktivitet på dette området i virksomhetene uten offentlig medvirkning.

Kortsiktige utfordringer i programmet

Noen av de kortsiktige utfordringene i programmet knytter seg til å standardisere tilbud og produsere det som trengs av materiell og veiledninger for denne typen opplæring. Det gjenstår også å arbeide med tilbyderne, både ved å bringe flere inn i slik virksomhet og ved å skaffe kvalifiseringstilbud for lærere som er involvert.

Det knytter seg også spenning til hvordan satsingen på lesing og skriving vil innvirke på det totale deltakerantallet. Har prosjektene i 2008-generasjonen vært for optimistiske i sine anslag? Opplæring i lesing og skriving er erfaringsmessig mye mer ressurskrevende enn opplæring i ikt. I tillegg er det vanskeligere å motivere ansatte til å melde seg til slike kurs.

Det er en vedvarende utfordring å kombinere programmets behov for å få i gang virksomhet med tregheten i de prosessene som må skje ute i virksomhetene før et godt prosjekt kan starte. Informasjon, kartlegging, motivasjon og forankring krever mye tid. Noen ganger vil et første forsøk skape motivasjon for et neste, men virksomhetene har ingen garanti for støtte ved neste søknad. Disse utfordringene peker i retning av en refusjonsordning der virksomhetene har visshet for at opplæringen etter visse regler vil få støtte, og ikke må konkurrere om midler hver gang.

www.nho.no

RETT PÅ SAK

02-2008

Lese- og skriveopplæring i bedrift

Produksjonsdirektør Per Ramstad har omvisning på Xstrata Nikkelverk for NHOs Arbeidsutvalg, med bl.a. adm. direktør Finn Bergesen jr. (til høyre) og direktør Sigrun Vågeng (nr. to fra høyre).

FOTO: OLAF LORENTSEN, FÆDRELANDSVENNEN

Xstrata Nikkelverk AS trår til når skolen svikter. Unge med lese- og skrivevansker får opplæring i Kristiansand-bedriftens regi.

– Jeg er forbausert over at norske elever kan gå gjennom skolen – som er full av pedagogisk kompetanse – uten at det avdekkes at de har lese- og skrivevansker, sier personaldirektør Wiggo Svendsen i Xstrata Nikkelverk AS, tidligere Falconbridge Nikkelverk. – I stedet blir de stempelt som pøbler og som dumme. Og kommer ut med en knekt selvtilit.

Bedriften ønsket å gjøre noe med denne erfaringen, at skolen har sviktet disse unge. Ikke minst fordi de trenger folk.

– Vi har et kjempestramt arbeidsmarked. Samtidig har vi masse såkalte "drop outs" som ikke blir fanget opp av skolesystemet. For dem er skolen kun mareritt og elendighet.

Med hjelp fra VOX-midler, spesialisthjelp utenfra, en times språktrening i arbeidstiden

ukentlig over tre semestre, og faste rutiner i en trygg jobb, viser det seg at de involverte likevel ikke avskyr boklig lærdom. Tvert om viser de entusiasme. Av de atten som i fjor deltok, jobber de fleste i Xstrata Nikkelverk, men det var også med noen lærlinger fra andre bedrifter. Bedriften har tatt initiativ til et nytt utviklingsprosjekt som retter seg mot unge som har falt ut av videregående utdanning som følge av manglende basiskompetanse. I dette prosjektet har bedriften knyttet til seg blant andre NAV, opplæringskontor, skoler og andre industribedrifter som samarbeidspartnere. Prosjektet har ni deltakere, og er nå inne i en tre måneders prøveperiode. Hver mandag har deltakerne individuelt tilrettelagt trening i basiskunnskaper, som lesing, skrivning og matematikk. Denne treningen foregår på Nikkelverket, og resten av uken har de arbeidstrening i bedrift. Målet er å utarbeide en nasjonal rekrutterings- og opplæringsmodell.

Skolesamarbeid

Xstrata Nikkelverk har også partnerskapsavtaler og samarbeid med skoler, både grunnskole og videregående. Samarbeidet er fra det inngående med gode enkeltskoler – der det er både godt for- og etterarbeid, til enkeltbesøk fra skoleklasser og utplassering. Bedriften driver for øvrig internopplæring på alle nivå.

NHO-besøk

I januar besøkte NHOs Arbeidsutvalg bedriften. De ble imponert av effektivisering og inntjening, men ikke minst av hva de gjør av intern opplæring.

– De har et veldig bra opplegg for opplæring av medarbeidere med lese- og skrivevansker, gutter som faller utenfor og interopplæring på alle nivå, sier direktør for arbeidslivspolitik i NHO, Sigrun Vågeng.

Utprøving og utvikling i BKA-programmet

BKA-programmet gir en unik mulighet til å prøve ut og utvikle ulike elementer i en finansieringsordning. Ved å benytte denne muligheten for utprøving kan man få et erfaringsgrunnlag for å utforme programmet videre.

Veiledende satser

I 2008-generasjonen har vi prøvd ut en ordning med veiledende satser,⁵⁰ både for opplæring og for et bidrag til tapt arbeidsfortjeneste. Det er for tidlig å trekke noen konklusjoner av dette, men erfaringen tyder på at det har ført til mer realistiske søknader. Det er også grunn til å tro at dreiningen mot en større andel lese- og skrivekurs kan ha sammenheng med at satsene ble satt høyere for denne typen kurs enn for ikt-kurs. En ordning med faste satser gir søkerne forutsigbarhet. Utprøvingen er allerede i gang, og Vox vil systematisere erfaringene fra 2008-generasjonen som grunnlag for videre utvikling av programmet.

Løpende tildeling

Løpende tildeling ville være en interessant, men mer risikabel ordning. Vox har til nå tildelt midler én gang i året med en felles søknadsfrist. Det er ingen naturlig rytme i virksomhetene som faller sammen med en slik praksis. Tvert imot kan det føre til unødig venting, tap av interesse i ventetiden og skuffelse når gode prosjekter ikke blir prioritert i en felles søknadsbehandling. Alternativet er å tildele kvalifiserte prosjekter midler gjennom året innenfor den rammen som er til disposisjon. Søknader ville da kunne presenteres når prosjektet er klart, uten å være styrt av en frist, og opplæringen ville komme i gang når behovet og tilbudet er der. Det er ingen vesentlig innvending at disse tildelingene må skje innen en avgrenset økonomisk ramme. Når årets midler er brukt opp, vil noen virksomheter måtte vente til neste budsjettår. Dette er ikke noen større ulempe for virksomhetene enn å vente på en årlig søknadsfrist. En slik prøveordning kan gi verdifull erfaring.

Men ordningen med løpende tildeling vil også kunne ha negative konsekvenser. En årlig rytme med søknadsfrist, informasjonsmøter, felles tildeling og felles startkonferanse for nye prosjekter gir mulighet til å skape oppmerksomhet om programmet gjennom konsentrert informasjonsinnsats som en løpende tildeling ikke vil gi. Samlet søknadsbehandling gir også mulighet til å styre sammensetningen av prosjektporteføljen, noe som ville gå tapt ved løpende tildeling. Det er derfor for tidlig å prøve ut en ordning med løpende tildeling, men spørsmålet bør aktualiseres senere i programmet.

50 Satsene finnes på www.vox.no

3. Norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere

Har Omar
begynt på
skolen?

3. Norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere

Regjeringen ønsker å drive en aktiv integreringspolitikk, og lovfestingen av rett og plikt til norskopplæring tydeliggjør dette. Det er formulert klare mål fra myndighetenes side om at flere skal gjennomføre prøven, og at flere skal bestå. Dette bidrar ytterligere til å sette søkelyset på betydningen av innvandrernes norskkompetanse og kvaliteten på opplæringen. Det er likevel utfordringer knyttet til feltet, både når det gjelder hvilke grupper som har rett til opplæring, kommunenes rammebetingelser og selve opplæringen.

I *Basis! 2006* og *2007* viste vi til at store grupper, slik som arbeidsinnvandrere fra EØS-området, ikke er omfattet av introduksjonslovens bestemmelser. Kommunene

melder om dårligere rammebetingelser etter at den nye finansierungsordningen ble innført, og mange opplæringssteder har problemer med å tilby kurs i 50 timer samfunnskunnskap på innvandrerspråk. Kvaliteten på opplæringen er også et område som bør få mer oppmerksomhet. Mange deltakere avslutter opplæringen uten å ta en prøve, og en for stor andel av de som går opp, består ikke den skriftlige prøven. Mange har dessuten behov for opplæring på et høyere språkferdighetsnivå enn det de har rett til i dag.

Fakta

Introduksjonsloven⁵¹

Rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere ble lovfestet 1. september 2005. Hovedregelen er at de som får opphold med mulighet for permanent bosettingstillatelse, både har rett og plikt til å delta i 300 timer opplæring i norsk, inkludert 50 timer samfunnskunnskap på et språk som innvandreren forstår. Retten innebærer at opplæringen er gratis, og at kommunen skal gi tilbud innen tre måneder etter søknad om opplæring. Ved behov kan de som omfattes av rett og plikt, bli tilbudt inntil 3000 timer. Plikten innebærer at gjennomført opplæring i 300 timer er en forutsetning for bosettingstillatelse, og senere for å få statsborgerskap.⁵² De som bare har plikt, må dekke kostnadene til opplæringen selv.

Evalueringer

Utfordringene som Vox har pekt på, støttes av funn i to større evalueringer på oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet fra 2007. Fafo har evaluert selve introduksjonsordningen. De har blant annet sett på hvordan lov og virkemidler er implementert ute i kommunene.⁵³ I evalueringene går det fram at kommunenes ansvar for å tilby introduksjonsprogram i hovedsak blir oppfylt, men at det er stor forskjell på kvaliteten på de tiltakene som blir iverksatt. Rambøll Management har evaluert den nye finansierungsordningen og implementeringen av rett og plikt til norskopplæring.⁵⁴ De fant blant annet at bare et fåtall utarbeider individuelle planer for norskopplæringen. I disse planene skal det stå mål for opplæringen, hvilke prøver som skal tas, hvor mange timer vedkommende trenger og lignende. Som i Fafo-rapporten fant de at små

⁵¹ Rundskriv H-20/05: Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet.

⁵² På visse vilkår kan man få fritak fra opplæring i de 300 timene.

⁵³ Kavli, H., A. Hagelund og M. Bråthen (2007): *Med rett til å lære og plikt til å delta. En evaluering av introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger og innvandrere. Fafo-rapport 2007:34.* Oslo: Fafo.

⁵⁴ Rambøll Management (2007): *Evaluering av tilskuddet til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere og implementeringen av rett og plikt til slik opplæring. Sluttrapport desember 2007.* Oslo: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

kommuner med få deltakere mangler virkemidler for individuell tilpasning. Deltakere med svært ulike forutsetninger får ofte opplæring i samme gruppe. Dette går først og fremst ut over innvandrere med kort eller mangelfull utdanning og de høytutdannede.

Rambøll Management peker også på andre utfordringer, for eksempel at mange lærere mangler kompetanse i norsk som andrespråk. Det er færrest lærere med slik kompetanse i små kommuner med få kursdeltakere. Kravet om å tilby opplæring i samfunnskunnskap tidlig i opplæringsløpet på et språk innvandreren forstår, er også vanskeligere å oppfylle når det er få deltakere. På bakgrunn av rapporten har Regjeringen i statsbudsjettet for 2009 foreslått at det nyttes 135 millioner kroner til et grunntilskudd. Dette tilskuddet vil gjelde alle kommuner med 1 – 150 personer i målgruppa for rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap.

Etter at de to evalueringene fra Fafo og Rambøll ble gjennomført, har det i 2007 blitt rettet ekstra innsats for å bedre situasjonen når det gjelder opplæringen i 50 timer samfunnskunnskap. Læremidler i samfunnskunnskap er oversatt til flere språk, og det vil komme flere oversettelser i løpet av 2008. Mange kommuner har rapportert om gode tiltak i opplæringen i samfunnskunnskap, blant annet har det blitt tatt i bruk video i opplæringen. En database med oversikt over kurstilbud og tospråklige lærere er under planlegging og vil bli lagt ut på nettsidene til Vox i løpet av høsten 2008. Oversikten vil gjøre det enklere og billigere for kommunene å gi tilbud til ulike språkgrupper.

Norskprøvene

En av intensjonene bak ordningen med rett og plikt til norskopplæring var at flere skulle avslutte opplæringen med en prøve, og at flere skulle bestå. Resultatmålet for 2007 var at 40 prosent av de som omfattes av rett og plikt, og som var registrert med vedtak om norskopplæring, skulle delta i opplæring, og at 60 prosent av disse skulle bestå. Tabell 1 viser antall kandidater til norskprøvene og andel bestått i 2006 og 2007.

Tabell 1: Antall kandidater og andel bestått på prøvene i 2006 og 2007. Landsgjennomsnitt

Prøver	Muntlig del		Skriftlig del	
	Antall kandidater	Bestått Antall og prosent	Antall kandidater	Bestått Antall og prosent
Norskprøve 2				
2007	3702	3534 / 95 %	4132	2039 / 49 %
2006	2237	2093 / 94 %	2484	1326 / 53 %
Norskprøve 3				
2007	3199	2837 / 89 %	3041	1485 / 49 %
2006	3735	3346 / 90 %	3572	1764 / 49 %

Kilde: Norsk Språktest

Fakta

Nye modeller for gjennomføring av 50 timer samfunnskunnskap

Introduksjonssenteret i Drammen har laget en modell for hvordan man kan bruke videokonferanse til å få gjennomført samfunnskunnskap på steder med få deltakere i hver språkgruppe. Modellen er prøvd ut i et samarbeid mellom opplæringssteder i Harstad, Kirkenes og Drammen, og i Oslo og Vadsø.

Det er flere måter å organisere videokonferanser på. Læreren kan befinne seg på ett sted, og deltakere på inntil fire ulike steder, eller læreren og klassen kan befinne seg på ett sted og invitere deltakere på inntil fire ulike steder med på undervisningen. Videokonferanse kan også brukes i opplæringen av tospråklige lærere.

Flere deltakere enn tidligere avslutter norskopplæringen med en prøve. Strykprosenten er imidlertid omtrent som tidligere år, cirka 50 prosent. Cirka 6000 personer avla prøve i 2006, 7000 i 2007, mens i overkant av 7000 har avlagt prøve i februar og juni 2008. Prognosen for hele 2008 er cirka 8400 kandidater. Hovedinntrykket er at deltakernes motivasjon for å få dokumentert sine norsksferdigheter er høy. Dette inntrykket støttes av en spørreundersøkelse gjennomført av Norsk språktest blant kandidatene til norskprøvene i 2007. Hovedmotivasjonen for å avlegge prøve var for de fleste knyttet til arbeid. En annen viktig motivasjonsfaktor var å få et prøvebevis som en generell dokumentasjon på norsksferdigheter.⁵⁵

Avsluttes opplæringen på for lavt nivå?

I 2007 var det mange flere som tok skriftlig del av Norskprøve 2 enn Norskprøve 3 i forhold til 2006. Det kan være flere grunner til dette. Det at en har to prøver å velge mellom, kan i seg selv føre til at mange velger den letteste. Flere tar også to prøver. Kommunene får et resultattilskudd på 5000 kroner per prøve for de som består, og det er sannsynlig at dette er med på å øke andelen som meldes opp til begge prøvene. Norskprøve 2 ble utviklet for å imøtekomme behovet for en prøve for den gruppen som ikke greide den tidligere Språkprøven, som var på omtrent samme nivå som Norskprøve 3. Det er viktig å følge utviklingen for å hindre at deltakerne avslutter opplæringen på for lavt nivå.

Store variasjoner i resultater

Som vist i tabell 1, besto cirka halvparten av kandidatene i 2007 den skriftlige delen av Norskprøve 2 og 3. Det er imidlertid store variasjoner på landsbasis i andelen som besto prøvene. En fylkesvis oversikt viser at de som fikk gode resultater på Norskprøve 2, ikke nødvendigvis fikk like gode resultater på Norskprøve 3. Figur 1 viser andelen bestått for begge prøvene fordelt på fylker. De mørkeblå søylene representerer Norskprøve 2, og de lyseblå søylene representerer Norskprøve 3.

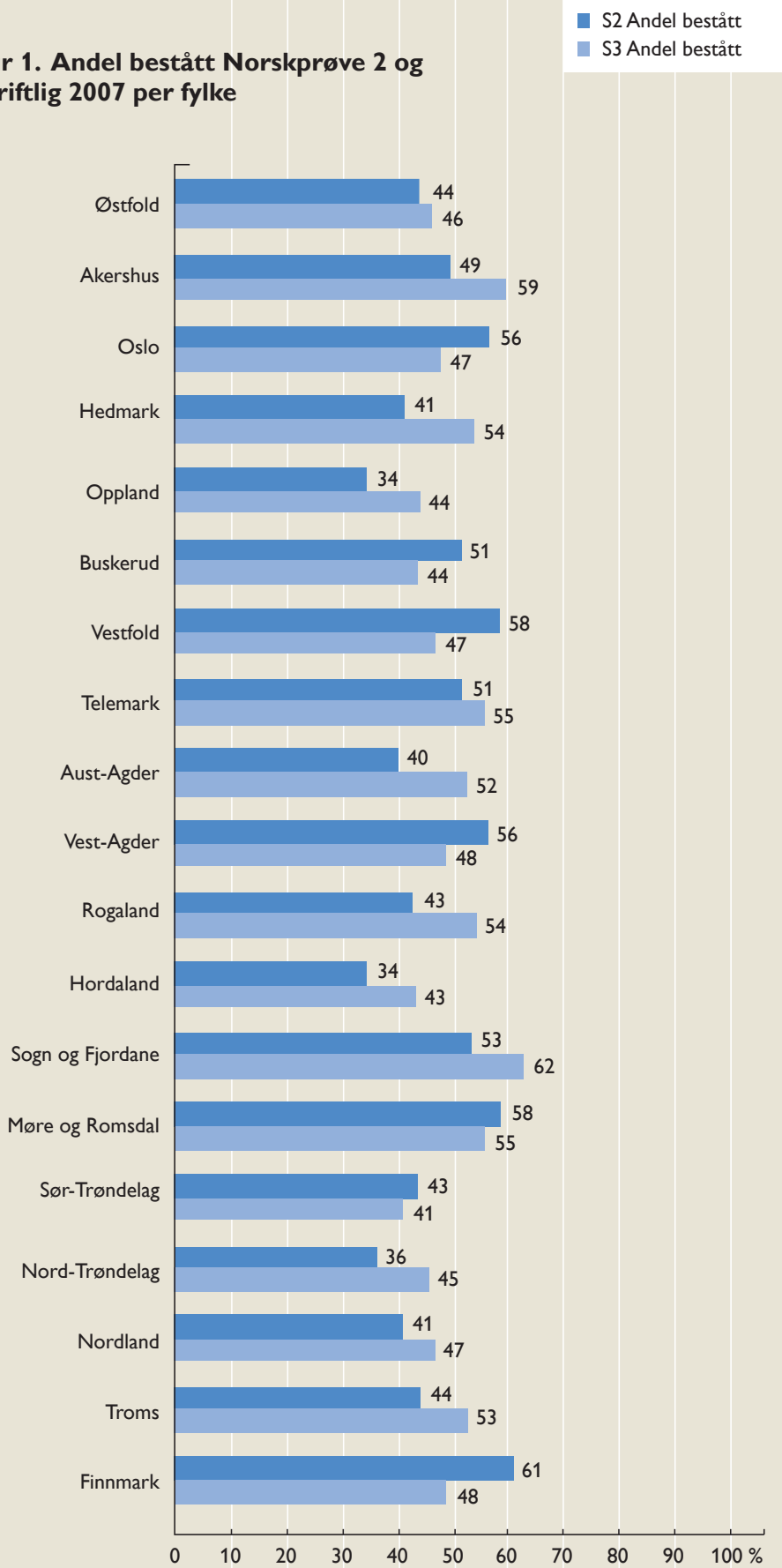
Det er nokså stor variasjon på antall kandidater per fylke. Blant de som fikk best resultater, finnes det fylker med både få og mange kandidater. Det ser derfor ikke ut til å være noen direkte sammenheng mellom resultater og antall kandidater slik man kanskje skulle tro. Figur 1 viser for eksempel at flere av fylkene med større byer har resultater som ligger under landsgjennomsnittet på 50 prosent bestått. Tabell 2 nedenfor viser antall avlagte prøver og andel bestått i de fylkene som har flest deltakere.

Tabell 2: Oversikt over de fire fylkene med flest kandidater på norskprøvene i 2007

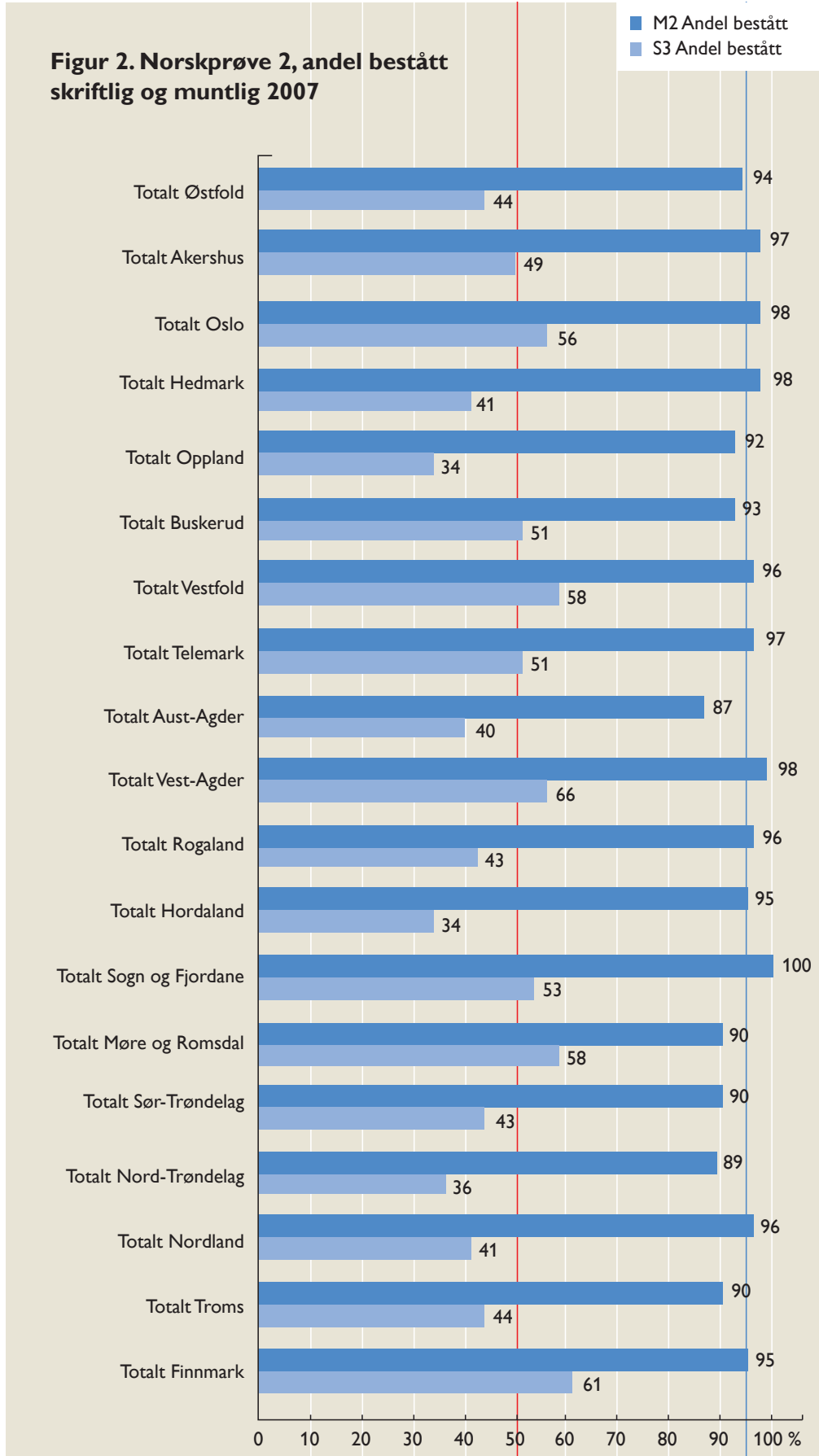
Fylke	Antall avlagte prøver	Andel av totalt antall	Andel bestått Norskprøve 2, skriftlig del	Andel bestått Norskprøve 3 skriftlig del
Oslo	5801	23 %	56 %	47 %
Rogaland	2698	11 %	43 %	54 %
Akershus	2421	10 %	49 %	59 %
Hordaland	2302	9 %	34 %	43 %
Andel av kandidater totalt		53 %		

Av tabellen ser vi at de fire største fylkene til sammen har over halvparten av det totale antallet kandidater. Oslo har mer enn dobbelt så mange kandidater som det fylket med nest flest deltakere, Rogaland. Noen av fylkene i tabellen har resultater over landsgjennomsnittet, men alle ligger under målet på 60 prosent bestått.

Figur 1. Andel bestått Norskprøve 2 og 3 skriftlig 2007 per fylke

Figur 2. Norskprøve 2, andel bestått skriftlig og muntlig 2007

Forholdet mellom skriftlig og muntlig prøve

Forholdet mellom andelen som besto skriftlig og muntlig del av Norskprøve 2, fordelt per fylke, vises i figur 2. Den røde og den blå linjen viser gjennomsnittlig andel bestått på landsbasis, som er henholdsvis 50 og 95 prosent.

Resultatene for muntlig del er langt bedre enn for den skriftlige delen. Dette er forventet, siden muntlige ferdigheter vanligvis blir utviklet tidligere enn de skriftlige. Vi finner det samme mønsteret også for Norskprøve 3. Muntlige ferdigheter er en viktig del av språkkompetansen, og det er derfor nødvendig at også denne ferdigheten blir testet ved en avsluttende prøve. Vi finner mange innvandrere i yrker der det er utstrakt publikumskontakt, som i serviceyrker og innen helsesektoren. I slike yrker er det først og fremst de muntlige ferdighetene som blir brukt, selv om de skriftlige ferdighetene også er viktige. Siden nesten alle består den muntlige delen, kan det stilles spørsmål ved om muntlig prøve gir god nok informasjon om oppnådde ferdigheter, eller om enkelte sider ved prøven bør endres.

Trekk ved deltakerne

Kandidatene som går opp til skriftlig prøve, blir bedt om å fylle ut et skjema med persondata. Av de som gikk opp til Norskprøve 2 i 2006, leverte 74 prosent inn dette skjemaet, mens andelen for Norskprøve 3 var 79 prosent. Kandidatene skulle blant annet svare på spørsmål om hjemland og hvor lenge de hadde vært i Norge før de gikk opp til prøven. Tabell 3 viser andel bestått etter verdensdel, kjønn, utdanning og tid i Norge. Ikke alle kandidatene svarte på alle spørsmålene.

Kandidater som har avlagt og bestått Norskprøve 2 og 3 i 2006 etter kjønn, utdanning, verdensdel og tid i Norge

	Norskprøve 2		Norskprøve 3	
	Kandidater	%-bestått	Kandidater	%-bestått
Kjønn				
Mann	808	50	968	39
Kvinne	1 026	56	1 837	56
Totalt	1 834	53	2 805	50
Utdanning				
Grunnskole	625	43	392	34
Videregående skole	555	54	834	47
Høgskole/universitet	510	68	1 538	56
Annet	82	52	30	27
Totalt	1 772	54	2 794	50
Verdensdel*				
Amerika (Sør+Nord)	86	67	200	58
Europa	243	74	908	74
Afrika	474	43	523	32
Asia	831	51	1 000	40
Midt-Østen	191	50	156	24
Totalt	1 825	52	2 787	50
Tid i Norge**				
under 1 år	182	73	452	73
1 – 2 år	375	57	865	57
2 – 3 år	420	48	586	44
3 – 4 år	402	48	393	37
4 – 5 år	181	52	192	39
over 5 år	250	49	308	32
Totalt	1 810	53	2 796	50

Kilde: Norsk språkttest. *Kandidatene blir bedt om å oppgi hjemland. Kandidatene kommer fra nærmere 140 forskjellige land. **Kandidatene blir spurt om hvor lenge de har vært i Norge før de gikk opp til prøven.

Innvandrere fra Europa og Amerika har lavere strykprosent enn innvandrere som kommer fra Afrika, Asia og Midt-Østen. Sannsynligvis skyldes dette en kombinasjon av utdanningsnivå og språkbakgrunn. Som vi ser av tabellen, øker sannsynligheten for å bestå med den enkeltes utdanningsnivå. Et funn som kanskje kan virke overraskende, er at strykprosenten øker jo lengre tid den enkelte har vært i Norge. Vi vet at tilknytning til arbeidslivet er viktigere enn lang botid for å beherske et språk.⁵⁶ Noe kan derfor forklares ved at enkelte innvandrergupper er svakt representert i arbeidslivet. Men funnene gir også en indikasjon på at det er en fordel å komme raskt i gang med norskopplæringen.

Arbeidsinnvandrerne trenger også norskopplæring

Det er oppholdsgrunnlaget til den enkelte som avgjør om det skal gis opplæring etter introduksjonsloven. Asylsøkere fikk fra 1. september 2007 rett til inntil 250 timer norskopplæring. Ellers har det ikke skjedd noen endringer den siste tiden når det gjelder hvilke grupper som er omfattet av muligheten til gratis opplæring.

Etter at introduksjonslovens bestemmelser om rett og/eller plikt til norskopplæring trådte i kraft 1. september 2005, har 31 645 innvandrere blitt omfattet av rett

Fakta

Rett og/eller plikt til norskopplæring, etter innvandrerguppe

Rett og plikt

- asylsøkere
- overføringsflyktninger
- flyktninger med opphold på humanitært grunnlag
- flyktninger med kollektiv beskyttelse
- familieinnvandret med personer som har en tillatelse som danner grunnlag for bosettingstillatelse
- familieinnvandret med norsk eller nordisk statsborger

Bare rett

- innvandrere under rett og plikt-gruppene som er 55 år eller eldre

Bare plikt

- arbeidsinnvandrere med en tillatelse som danner grunnlag for bosettingstillatelse og deres familier fra land utenfor EØS-/EFTA-området

Verken rett eller plikt

- personer med midlertidig oppholds- og arbeidstillatelse, for eksempel studenter og au pairer
- personer med tillatelse etter EØS-regelverket – både arbeidsinnvandrere og deres familier

og plikt til norskopplæring, og 7422 har blitt omfattet av plikt.⁵⁷ Antallet gjelder for hele perioden fram til 30. juni 2008. Til sammenligning ble det i 2007 gitt 98 000 arbeidstillatelser; halvparten av disse var fornyelser. Til enhver tid er det i gjennomsnitt cirka 70 000 personer med arbeidstillatelse i Norge. Cirka 85 prosent av disse arbeidstillatelsene har blitt gitt etter EØS-regelverket. Denne gruppen har verken rett eller plikt til norskopplæring. I tillegg er cirka halvparten av de som innvilges familiegjenforening, gjenforent med arbeidsinnvandrere.

Arbeidsinnvandrere fra EØS-området er nesten dobbelt så mange som de som har rett eller plikt til norskopplæring. Disse kan ha særskilt stort behov for et offentlig tilbud i forhold til andre arbeidsinnvandrere fordi de ofte kommer som individuelle

⁵⁶ Henriksen, K. (2008): «Norskkunnskaper.» I *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

⁵⁷ IMDi (2008). *Faktahefte om innvandring 2008*. Oslo: Inkluderings- og mangfoldsdirektoratet.

arbeidssøkere og dermed ikke har en arbeidsgiver som betaler for språkopplæring. En undersøkelse viser at over 40 prosent av arbeidsinnvandrere fra Polen og Baltikum verken har gjennomført norskopplæring eller tatt en norskprøve.⁵⁸ Samtidig svarer 70 prosent at de trolig eller helt sikkert vil bo i Norge fem år fram i tid. Undersøkelsen viser også at det er størst behov for bedrede norskkunnskaper innen de store bransjene for arbeidsinnvandring, som bygg og anlegg. I disse bransjene har det den senere tiden vært en rekke saker der det har vært arbeidsulykker eller der arbeidernes rettigheter, for eksempel når det gjelder arbeidstid og lønn, ikke er godt nok ivarettatt. Det er derfor behov for tilbud om norskopplæring for denne gruppen og deres familier av flere årsaker.

Arbeidsinnvandrere fra land utenfor EØS som stort sett kommer inn som spesialarbeidere og fagarbeidere, omfattes bare av plikt til å lære norsk. Plikten får imidlertid ikke konsekvenser før de søker om bosetting. De må ha bodd tre år i Norge før de kan levere inn en slik søknad. Mange vil derfor komme sent i gang med opplæringen. Innenfor bedrifter som rekrutterer høyt kvalifisert arbeidskraft til Norge, vil mange få opplæring i norsk gjennom bedriften, men som oftest gis det ikke tilbud til medfølgende familie som også kan ha behov for opplæring – selv under et tidsbegrenset opphold.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet la våren 2008 fram en stortingsmelding om arbeidsinnvandring.⁵⁹ I meldingen varslet regjeringen at den ville utrede et tilbud om norskopplæring til arbeidsinnvandrere og deres familiemedlemmer over 16 år. Departementet nedsatte høsten 2008 en arbeidsgruppe som skal se nærmere på spørsmålet, blant annet avgrensning av målgruppen, finansiering, innhold og hvordan et slikt tilbud kan organiseres. Arbeidsgruppen skal etter planen legge fram sin rapport innen 1. februar 2009.

Lærernes kompetanse

I diskusjonen om kvalitet i norskopplæringen er det satt søkelys både på lærernes kunnskaper og de metodene som brukes i språkopplæringen. For 2008 er det bevilget 5 millioner kroner til en ekstra satsing for å gi lærere og ledere økt kompetanse. Satsingen følger opp tiltak i *Plan for kvalitet i norskopplæringen*, som ble utarbeidet i 2007 av Vox i samarbeid med IMDi. Planen har et treårig perspektiv med start i 2008. Vox har ansvar for den faglige utformingen, mens IMDi har ansvar for implementeringen lokalt gjennom sine regionkontorer. Det er utviklet et kursopplegg knyttet til fem temaer som blit tilbudt lærere i IMDis seks regioner fra august 2008.

Vurdering og nivåforståelse

Departementet har knyttet kvalitet til resultat på norskprøvene.

Vurderingskompetanse er derfor et sentralt tema for etterutdanningskursene.

Lærerne må kjenne språkferdighetsnivåene i læreplanen for å gi gode anbefalinger slik at deltakerne meldes opp til riktig norskprøve til riktig tid. I samarbeid med Norsk Språktest har Vox gjennomført et kursopplegg i vurdering og nivåforståelse for cirka 50 lærere fra utvalgte teststeder. Lærerne som har gjennomgått kursopplegget, skal senere stå for opplæring både ved egen og andre skoler rundt om i landet. Denne multiplikatormodellen er en kostnadseffektiv måte å spre kompetanse på og benyttes også på andre kurs.

⁵⁸ IMDi (2008). *Vi blir ... Om arbeidsinnvandring fra Polen og Baltikum. IMDi-rapport 1, 2008*. Oslo: IMDi

⁵⁹ St.meld. nr. 18 (2007 – 2008) *Arbeidsinnvandring*. Oslo: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Språkpermmetodikk

Bruk av språkperm/mappevurdering er en metode som kan føre til bedre læringsutbytte. *Språkperm for voksne innvandrere* er en norsk versjon av European Language Portfolio som i likhet med læreplanen er basert på språksynet og språkbeskrivelsene i Europeisk rammeverk for språk.⁶⁰ Bruk av språkperm inngår som en metode innenfor formativ vurdering eller vurdering for læring. Deltakerne skal få hjelp til å planlegge læringen, sette seg mål og bli bevisst sin egen læringsprosess og framgang. Kursene gjennomføres etter samme multiplikatormodell som for kursene i vurdering og nivåforståelse.

Samfunnskunnskap

Kurs i samfunnskunnskap for norsklærere og tospråklige lærere tar utgangspunkt i læreplanen, som fastslår at samfunnskunnskap skal formidles både gjennom de 50 timene på innvandrerspråk, men også tas opp i norskopplæringen. Samfunnskunnskap blir på denne måten et fag med dobbelt perspektiv; utenfra gjennom den tospråklige læreren og innenfra gjennom norsklærerne. *Ressursperm for lærere i samfunnskunnskap* vil danne grunnlag for kursene.

Familielæring

Familielæring er all læring som involverer mer enn én generasjon. Målet er å bedre framtidsutsiktene til hele familien. Metoden inkluderer autentiske læringsarenaer som nærmiljø og hjem. Foreldrenes motivasjon kan for eksempel ligge i å kunne delta aktivt i barnas opplæring og i hjem-skole-samarbeidet. Familielæring kan også inspirere de voksne til videre læring for egen del. Metoden er godt egnet til opplæring for språklige minoriteter. Hjemmene bidrar med verdifull språklig og kulturell kompetanse. Til gjengjeld får foreldrene kunnskap om samfunn og institusjoner som barnehage og skole.

Utfordringer videre

De aller fleste voksne innvandrere vil ut i arbeid så raskt som mulig. Dersom de trenger videre kvalifisering, må den målrettes både med hensyn til grunnopplæring og yrkesrettede kurs. De som har mangelfull utdanning fra hjemlandet, kan i tillegg til norskkunnskaper også ha behov for grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving, regning og ikt. Men ikke alle vil ønske å være i opplæring lenge nok til at de kan ta eksamen i grunnskolen før de fortsetter med videregående opplæring. Det ville være gunstig for denne gruppen om man kunne tilpasse norskopplæringen med opplæring i grunnleggende ferdigheter og moduler som gir yrkeskvalifisering. En slik pragmatisk tilnærming ville gi den enkelte en bedre mulighet for å komme i arbeid innen rimelig tid. Flere kommuner har prosjekter som kan være utgangspunkt for modeller for andre der yrkeskvalifisering og norskopplæring kombineres.

Fafo-rapporten viser til at grupper som enten har høy utdanning eller har planer om dette, i mange tilfeller ikke får tilpasset opplæring. Vox har tidligere argumentert for at de som trenger det, bør få tilbud om opplæring opptil nivå B2, som er et selvstendig nivå.⁶¹ De som har planer om høyere utdanning, eller har slik utdanning fra hjemlandet og søker arbeid i samsvar med dette, trenger minst nivå B2. Slik det er i dag, vil deltakerne bare få opplæring opptil nivå B2 hvis de klarer det innenfor de rettighetsfestede 300 timene. Erfaring viser at det først og fremst er høyt utdannede innvandrere fra nærliggende språkgrupper som klarer dette.

⁶⁰ *The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment (CEFR)*. Cambridge: Cambridge University Press 2001.

⁶¹ Til sammenligning ligger Norskprøve 3 på nivå B1, som er et lavere nivå enn B2. Nivåene refererer til det europeiske rammeverket for språk, som har 6 nivåer; fra A1 til C2.

Felles prøvestruktur?

I tidligere utgaver av *Basis!* har vi pekt på at ulike offentlige instanser opererer med hver sine språkprøver for inntak, og det vil trolig være mer effektivt å utvikle en felles prøvestruktur. Vox vil derfor ta kontakt med ulike instanser som Utdanningsdirektoratet, fylkeskommunene, universitets- og høgskolesektoren og NAV med sikte på en felles løsning. Forsøk med nye prøveformer, for eksempel elektroniske tester som kan tas gjennom hele året, kan utredes i sammenheng med en felles prøvestruktur. Gradering av prøvene bør også diskuteres. Dette kan gjøre dem mer anvendelige til flere formål.

Lærernes kompetanse

Lærerne er en nøkkelfaktor i kvalitetsarbeidet. Rambøll-rapporten peker på at det er mangel på lærere med spisskompetanse, særlig i små og mellomstore kommuner. Flere høgskoler og universiteter har tilbud om norsk som andrespråk, men studietilbudene er ikke knyttet spesielt til språkopplæring av voksne innvandrere. De er heller ikke tilrettelagt for lærere som vil kombinere studietilbudene med arbeid. Vox har på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet utarbeidet en modell for et studium rettet mot lærere som skal undervise voksne i grunnleggende ferdigheter. Modellen kan danne grunnlag for et tilsvarende tilbud til lærere som underviser voksne innvandrere i norsk og samfunnskunnskap. Dette er et arbeid Vox vil følge opp videre.

4. Verdsetting av realkompetanse

Hvor i all
verden
har du
lært deg
det?

4. Verdsetting av realkompetanse

I *Basis! 2007* understreket vi betydningen av å få til en bedre utdanningsstatistikk som avspeiler de opplæringsløpene som voksne deltar i. *Vox-speilet 2007*⁶² tar opp denne utfordringen. Rapporten gir en samlet oversikt over all voksenopplæring og presenterer blant annet ny kunnskap om bruken av realkompetansevurdering i fylkene. Den er et resultat av samarbeid mellom Statistisk sentralbyrå, Utdanningsdirektoratet og Vox om bruk og bearbeiding av offisiell statistikk og registre. Rapporten danner tallgrunnlaget for dette kapittelet.

Helhetlig tilnærming for livslang læring

Dokumentasjon og verdsetting av realkompetanse, karriereveiledning og retten til opplæring bør fungere som en helhet dersom intensjonene om livslang læring skal bli en realitet. Skal de voksne få mulighet til å alternere mellom opplæring og arbeid og mellom ulike læringsarenaer, er det viktig at den enkelte selv kan orientere seg, søke veiledning og ta i bruk de mulighetene som finnes. For å få til dette er det både tjenester som må på plass, og holdninger som må endres. En helhetlig læringsstrategi for voksne handler om å analysere behovet for kompetanseutvikling og møte utfordringene med tilrettelagte og fleksible læringsalternativer.

Realkompetanse inn mot videregående opplæring

Dokumentasjon og verdsetting av realkompetanse er et viktig virkemiddel for å motivere voksne for kompetanseutvikling, samtidig som det gir mulighet for å bygge på kompetansen som allerede finnes. Tidligere undersøkelser⁶³ har vist at andelen voksne som blir realkompetansevurdert, er rundt 50 prosent av det totale antallet voksne som deltar i videregående opplæring. Andelen ser imidlertid ut til å synke. Om dette skyldes en

naturlig nedgang i andelen deltakere med lang yrkeserfaring og dermed «svakere» grunnlag for realkompetansevurdering, eller om nedgangen skyldes andre forhold, er usikkert. I rapporteringsåret 2006 ble 46 prosent av de som søkte opptak i videregående opplæring, realkompetansevurdert, mens bare 44 prosent av de nye deltakere ble vurdert. Tallet er lavt i forhold til potensialet som ligger i ordningen i form av gevinster både for den enkelte, for utdanningssystemet og for samfunnet. Realkompetansevurderingen danner grunnlaget for et individuelt tilrettelagt opplæringstilbud. Realkompetansevurdering er derfor helt nødvendig for å oppfylle voksnes rett til et tilpasset opplæringsløp.

Vox-speilet har analysert avkortet opplæring i forhold til antall voksne som har avsluttet opplæring i perioden 1. oktober 2005 – 30. september 2007 (to årskull),

⁶² Hvis det ikke oppgis noen annen kilde når det gjelder tall og statistikk, er tallene hentet fra *Vox-speilet 2007*.

⁶³ Engesbak, H. og T. A. Stubbe (2004): *I videregående som voksen. Voksnes rett til grunnskole og videregående opplæring*. Trondheim: Vox.

og som er registrert med vurderingsresultat på modulnivå. Dataene er hentet fra RealDok, og omfatter 13 fylkeskommuner. Analysene viser at 62 prosent av deltakerne var realkompetansevurdert. For 81 prosent av disse ga vurderingen grunnlag for avkortet opplæring.

Tabell 3. Bruk av realkompetansevurdering og tilbud om avkortet løp fordelt på studieretningstype.

	Antall kandidater	Antall realkompetansevurdert	Antall i et avkortet opplæringsløp	Vurderte kandidater i %	Vurderte kandidater i et avkortet løp i %	Andel kandidater i et avkortet løp i % av samtlige kandidater som har avsluttet
Generell studiekompetanse	1 872	673	107	36	16	6
Allmennfag, yrkesfaglig studieretning	1 906	560	479	29	86	25
Helse- og sosialfag GK	2 786	1 814	1 661	65	92	60
Helse- og sosialfag VK1	3 287	2 182	1 796	66	82	55
Helse- og sosialfag VK2	2 179	1 158	891	53	77	41
Totalt helse- og sosialfag	8 252	5 154	4 348	62	84	53
Andre yrkesfag GK	560	259	219	46	85	39
Andre yrkesfag VK1	1 656	957	841	58	88	51
Andre yrkesfag VK2	95	23	14	24	61	15
Totalt andre yrkesfag	2 311	1 239	1 074	54	87	46
Diverse supplement	186	72	36	39	50	19
Antall kandidater per læreplan	14 527	7 698	6 044	53	79	42
Antall unike deltakere	7 333	4 553	3 674	62	81	50

Kilde: RealDok

Når andelen realkompetansevurderte er høyere blant de som har avsluttet en opplæring, enn blant deltakerne generelt, har det trolig sammenheng med at flere av deltakerne som avsluttet i 2006/2007, kan ha blitt realkompetansevurdert flere år tilbake.

Vi ser av tabell 3 at for 81 prosent av deltakerne ga realkompetansevurderingen grunnlag for avkortet opplæring. Vi vet imidlertid ikke om de faktisk har fått avkortet opplæring. Avkortingsgrunnlaget er beregnet som antall timer i forhold til et ordinært fullt opplæringsløp etter læreplanen. Det at deltakerne kan være vurdert noen år tilbake, kan bety at de tilhørte en årgang med lang yrkeserfaring og tilsvarende stor

realkompetanse. I andre undersøkelser⁶⁴ gir flere fylkeskommuner uttrykk for at de voksne som nå blir realkompetansevurdert, gjennomgående har mindre praksis enn de første generasjonene som ble vurdert. Tidligere kunne enkelte voksne få godkjent nesten alt fram til sluttkompetanse innenfor yrkesfagene.⁶⁵ Ett fylke sier at de i gjennomsnitt godkjenner 30 prosent i yrkesfag.⁶⁶ Analysene i *Vox-speilet* bekrefter at realkompetansevurdering faktisk gir avkortede studieløp. Det skal bli interessant å se om framtidige beregninger reflekterer den utviklingen enkelte fylkeskommuner signaliserer.

Det er store forskjeller i avkortingsgrad mellom studieretningene og på nivå. Vi ser også at den største gevinsten med en realkompetansevurdering er i forhold til grunnkursnivå, og lavest på VK2-nivå. Dette er noe overraskende, siden VK2-læreplanen ligger «nærmest» arbeidslivserfaringen. Voksne med lang yrkespraksis burde slik sett fått størst uttelling for sin arbeidspraksis på VK2-nivå, og ikke på grunnkurs der det er mer teori.

Tabell 4. Omfang av avkorting og besparing for deltakere i et avkortet løp fordelt på studieretningstype.

	Antall kandidater	Timer opplæring totalt	Vurderinger som resulterte i avkortet opplæring	Timer avkortet	Gj. snitt antall timer totalt per kandidat	Gj. snitt antall timer avkortet per kandidat i et avkortet løp	Besparing i % for kandidater i et avkortet løp
Generell studiekompetanse	1 872	1 098 315	107	32 684	587	305	52
Allmennfag, yrkesfaglig studieretning	1 906	1 282 787	479	223 577	673	467	69
Helse- og sosialfag GK	2 786	2 092 508	1 661	1 019 055	751	614	82
Helse- og sosialfag VK1	3 287	3 951 690	1 796	1 316 686	1 202	733	61
Helse og sosialfag VK2	2 179	1 015 308	891	230 381	466	259	55
Totalt helse- og sosialfag	8 252	7 059 506	4 348	2 566 122	855	590	69
Andre yrkesfag GK	560	431 118	219	155 617	770	711	92
Andre yrkesfag VK1	1 656	1 628 496	841	635 983	983	756	77
Andre yrkesfag VK2	95	90 085	14	6 348	948	453	48
Totalt andre yrkesfag	2 311	2 149 699	1 074	797 948	930	743	80
Diverse supplement	186	67 580	36	8 760	363	243	67
Unike deltakere	7 333	11 658 261	3 674	3 629 091	1 590	988	62

Kilde: RealDok

64 Haugerud, V., S. Røstad og T. A. Stubbe (2004): *Intensjoner og realiteter. Fylkeskommunenes håndtering av voksnes rett til videregående opplæring*. Oslo: Vox.

65 Ibid. s. 49.

66 Røstad, S. og R. Storli (2006): *Realkompetanse i praksis. En casestudie om kompetanse fra arbeidslivet og tredje sektor, og forholdet mellom godkjent realkompetanse og opplæringstilbud*. Oslo: Vox.

Tabell 4 viser at den gjennomsnittlige avkortingen er på 62 prosent – med variasjoner mellom studieretninger og nivåer. Dette betyr ikke at de voksne sparer 62 prosent av tiden, men det viser hvilket potensial som ligger i ordningen hvis alle blir realkompetansevurdert og får et tilbud som er tilpasset den kompetansen de har. Analysen gir godt belegg for det som har vært den underliggende antagelsen bak ordningen med realkompetansevurdering, nemlig at voksne kan mye av lærestoffet på videregående skole-nivå. Dette gir inspirasjon til å arbeide videre med å implementere systemet fullt ut.

Avkortingen innen helse- og sosialfag er i gjennomsnitt på 69 prosent av opplæringen (tabell 4). Vi ser også at der det har blitt foretatt realkompetansevurdering inn mot generell studiekompetanse, er det reelle besparelser. Selv om andelen som blir realkompetansevurdert her, er lav, gir det god uttelling for dem det gjelder. En forklaring på hvorfor andelen som blir realkompetansevurdert, er så lav innen studieforberegende fag, kan være at mange mangler bare ett fag for å oppnå vitnemål. Dessuten er det mange som ønsker karakterer som grunnlag for søknad om høyere utdanning.

Innsattes rett til realkompetansevurdering

Realkompetansevurdering skal også være tilgjengelig for innsatte i norske fengsler som skal ta opplæring. Undersøkelser som Vox har gjort i 2007, viser imidlertid at ordningen ikke har blitt tatt systematisk i bruk i kriminalomsorgen. Det er også ulik informasjonspraksis om realkompetansevurdering i de forskjellige fengslene. Undersøkelsen viser følgende:

- 17 prosent av skoleavdelingene benytter aldri realkompetansevurdering.
- 69 prosent av skoleavdelingene benytter realkompetansevurdering av og til.
- Hoveddelen av realkompetansevurderingene gis innen yrkesfag.
- Realkompetansevurdering gir ikke nødvendigvis tilpasset opplæring.

På oppdrag fra Fylkesmannen i Hordaland leder Vox et nasjonalt prosjekt om å øke bruken av realkompetansevurdering innenfor kriminalomsorgen med sikte på helhetlige og tilrettelagte opplæringsløp. Dette er et direkte tiltak i oppfølgingen av St.meld. nr. 27 (2004 – 2005) *Om opplæring innenfor kriminalomsorgen.* «Enda en vår.»

Fakta

– Realkompetansevurderingen hjalp meg til å se at jeg kunne mer enn jeg trodde, sier innsatt.

Den største utfordringen ved oppstart av skoleavdelingen til Indre Østfold fengsel, avdeling Trøgstad, høsten 2007, var korte soningstider som i gjennomsnitt lå på 45 – 50 dager. Fengselet har cirka 900 innsattelser i året og 107 plasser. Løsningen ble å innarbeide realkompetansevurdering som metode for alle innsatte som ønsket det.

– Det viktigste for meg som driver skole her, er å gi de innsatte noe de kan ta med seg ut herfra. Vi har ingen andre muligheter til å gi dem formell kompetanse, enn å bruke realkompetansevurdering, sier skoleleder i fengselet Runar Oudmayer. Allerede dag 2 av soningstiden blir innsatte informert om muligheten for realkompetansevurdering. De får tilbud om en samtale med veileder i skoleavdelingen som hjelper dem med å skrive cv og finne den dokumentasjonen de trenger.

– Realkompetansevurdering er så fremmed for mange at de ikke vet hva det egentlig er for noe, før vi har hatt en samtale med dem. Det vi pleier å si er: Har du noe du har drevet med før, som du tror du kan bygge videre på, så kan vi hjelpe deg med det, sier skoleleder i fengselet Runar Oudmayer. I løpet av det første halve skoleåret har flere enn 30 innsatte blitt realkompetansevurdert. Ingen andre skoleavdelinger ved norske fengsler kan i dag vise tilsvarende resultat. Hvordan det har gått videre for disse 30, er ikke dokumentert, men de ansatte ved fengslet forteller om enkelte tidligere innsatte som fikk realkompetansevurdering, og som i dag har jobb og mestrer sitt daglige liv etter endt soning.

– Realkompetansevurdering som metode er forenlig med kriminalomsorgens mål, og de som får jobb når de kommer ut, går det mye bedre med, sier fengselsleder Ellen Solbrække.

Innsatte og personer i soningskø har ofte lav formell utdanning, men mye uformell kompetanse. Antall ny-innsettelse hvert år er om lag 12 000. Hele 70 prosent er ikke i arbeid ved fengsling. Potensialet for å dokumentere og bygge opp kompetanse er dermed meget stort.

Det kan være ekstra stimulerende for denne gruppen å få formalisert egen kompetanse som grunnlag for å kunne gå videre i et utdanningsløp. Målet med prosjektet er å bygge opp gode rutiner for realkompetansevurdering slik at dette blir et reelt tilbud til innsatte. Utdanningene ligger på flere plan. Vurdering og verdsetting av realkompetanse må innarbeides som en fast del av oppfølgingen av de innsatte. Det er også viktig å etablere gode samarbeidsfora mellom skoleverket, kriminalomsorgen og brukerorganisasjonene.

Realkompetanse inn mot universitets- og høgskolesektoren

Antall voksne som har søkt og påbegynt studier på bakgrunn av realkompetanse i universitets- og høgskolesektoren, har vært svakt synkende siden ordningen ble innført i 2001. I 2006 var det 2871 søkere, mot 3526 to år tidligere.

Av de 2871 som søkte opptak på grunnlag av realkompetanse i 2006, ble 1780 funnet kvalifisert (60 prosent). Bare 1228 av disse valgte å starte opp studiet. 67 prosent av de som søker om realkompetansevurdering, er kvinner. Utdanningsområdet med flest realkompetansesøkere er innen medisin, odontologi, helse- og sosialfag og innen lærer- og lektorutdanning. Det er imidlertid i hotell- og reiselivsfag, teknologi, ingeniørfag og arkitektur, fiskeri, husdyr- og landbruksfag og innen lærerutdanningen de fleste får best uttelling for sin realkompetanse. Vi finner flest realkompetansestudenter innen høgskolesektoren, altså på de mer yrkesrettede studiene.

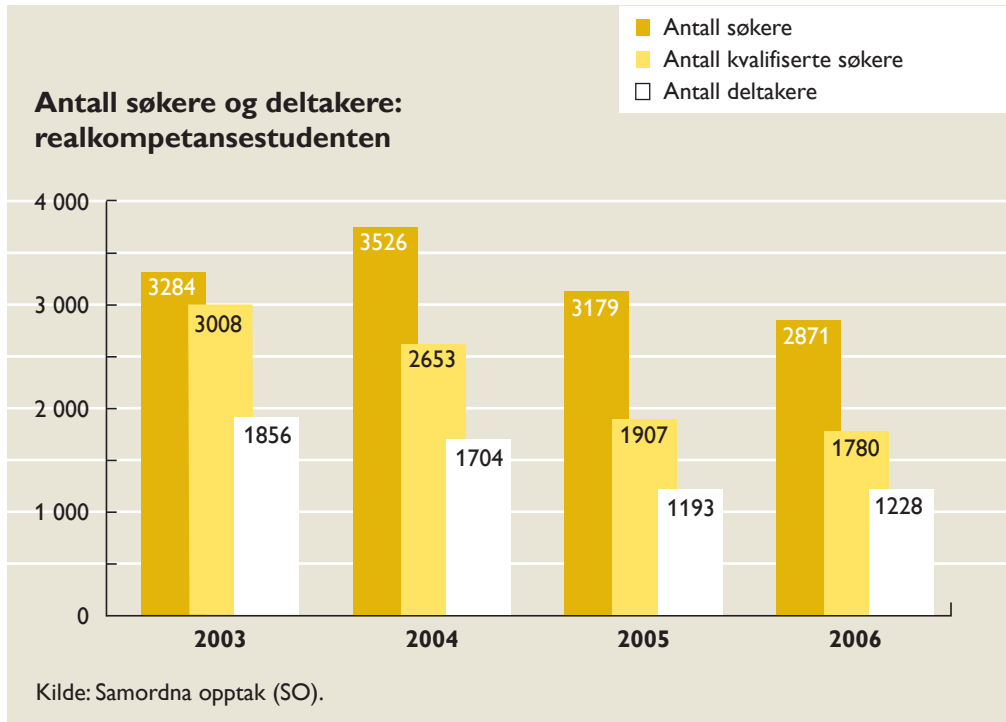
Selv om antallet søkere og deltakere med realkompetanse til universitets- og høgskolestudier kan økes, synes utfordringen først og fremst å ligge i at det mangler et system for å gi fritak for deler av opplæringen. Derfor er Vox, i samarbeid med Universitets- og høgskolerådet, i gang med et prosjekt der vi skal kartlegge bruken av realkompetansevurdering og fritak i et utvalg institusjoner. Målsettingen med prosjektet er å kartlegge prosedyrer for opptak, eventuelle hindringer for å få til et bedre system og rutiner for å vurdere fritak.

Realkompetanse fra arbeidslivet

Helt siden arbeidet med Realkompetanseprosjektet ble avsluttet i 2002, har det vært en utfordring å etablere gode ordninger for å dokumentere læring fra arbeidslivet. En undersøkelse gjennomført av Vox,⁶⁷ viser at arbeidsattester ofte gir få opplysninger om arbeidets innhold, og derfor er lite egnet som grunnlag for realkompetansevurdering opp mot kravene i læreplaner for videregående opplæring.

Fagkonsulentene i fylkene har en sentral rolle i systemet omkring opptak og realkompetansevurdering inn mot videregående opplæring. Den enkelte søker må kunne stole på at fagkonsulentene faktisk gjennomfører en samtale med bakgrunn i arbeidsattestene for å skaffe seg best mulig forståelse av søkerens kompetanse.

67 Røstad, S. og R. Storli (2007): *Realkompetanse i praksis*. Oslo:Vox.

God kunnskap om yrkeslivet og om frivillig sektor hos fagkonsulentene er mange ganger avgjørende for om søkeren får uttelling for allerede ervervet kunnskap, og for graden av avkorting i utdanningssystemet. Når rundt 50 prosent av deltakerne i videregående opplæring ikke blir realkompetansevurdert, kan det ha sammenheng med en noe snever forståelse av hva som forstås med «relevant kunnskap» eller «relevant praksis». Fagkonsulentene bør i sterkere grad enn nå etterspørre søkerens dokumentasjon fra arbeidslivet og oppfordre dem til å framskaffe slik dokumentasjon. Dette kan også bidra til å øke bruken av dokumentasjon av realkompetanse i arbeidslivet.

Hovedavtalen mellom NHO og LO⁶⁸ anbefaler at virksomheter har et system for dokumentasjon av den enkeltes erfaring, kurs og praksis knyttet til arbeidsforholdet. Vox har utviklet en kompetanseattest i samarbeid med Nordland fylkeskommune og NHO Nordland. Verktøyet ligger fritt tilgjengelig på www.vox.no, men er lite brukt. Utfordringen ligger i å ta i bruk dette eller lignende verktøy. Partenes rolle er derfor viktig som pådrivere, og initiativet bør i størst mulig grad komme fra virksomheter og partene selv hvis det skal skje en utvikling på området.

Bedre samarbeid mellom NAV og utdanningssektoren

Dokumentasjon og verdsetting av realkompetanse er et viktig virkemiddel som mange brukere av NAV-systemet vil dra nytte av, både som grunnlag for å tilpasse opplæring og som grunnlag for å søke jobb. Derfor er det også viktig at samhandlingen mellom arbeids- og velferdsforvaltningen og utdanningssektoren styrkes slik at NAV blir en bevisst bruker av fylkeskommunens tilbud om verdsetting av realkompetanse. I forbindelse med dette har det blitt gjennomført et pilotarbeid i tre fylker for å få til bedre rutiner, prosedyrer og felles produkter som kan brukes over hele landet. Elektroniske kommunikasjonsrutiner, en elektronisk håndbok og opplæringsopplegg til kursing av veiledere er blant de produktene som nå er utarbeidet, og som skal implementeres i løpet av 2008.

68 Hovedavtalen § 16-4 Dokumentasjon av realkompetanse.

Bedre samarbeid er også en utfordring som AID og KS har tatt tak i. De har inngått en overordnet avtale om samarbeid på felles innsatsområder for å få til bedre virkemiddelbruk overfor felles brukergrupper. Denne nasjonale avtalen oppfordrer til å inngå lokale avtaler i de ulike fylkene der det utformes konkrete planer for samarbeid som er tilpasset lokale utfordringer. Dette arbeidet blir fulgt opp av en gruppe som er satt sammen av ulike departementer og direktorater, der også Vox er representert. Gruppen blir ledet av Arbeids- og velferdsdirektoratet, og mandatet er å holde seg orientert om tilstanden i landet og stimulere til å inngå lokale avtaler. For Vox vil det være viktig å trekke inn utfordringer fra voksenfeltet i de lokale avtalene, slik som realkompetansevurdering, karriereveiledning, norskopplæring for innvandrere, basiskompetanse og tilpasset opplæring.

Felles forståelse av voksnes rettigheter

I dag brukes det mye tid og ressurser på å tolke formaliteter og finne praktiske løsninger innen voksenopplæringen. Som et bidrag til å redusere fylkeskommunenes arbeid med å finne fram til løsninger innenfor lov og regelverk, og for å redusere forskjellsbehandlingen av voksne innen videregående opplæring, har Utdanningsdirektoratet i samarbeid med Vox gått gjennom problemstillingene som ble dokumentert i rapporten *Rett og rimelig*⁶⁹. Arbeidet er nå offentliggjort i et eget rundskriv⁷⁰, noe som vil kunne bidra til en mer enhetlig praksis i forhold til voksnes rettigheter.

Realkompetanse og norskkunnskaper

Formelt sett er det ikke satt krav om forkunnskaper i norsk for å bli realkompetansevurdert. Det viser seg imidlertid både vanskelig og kostbart å gjennomføre en god vurdering ved bruk av tolk. Tolken må kjenne til faguttrykk på begge språk for å kunne formidle hva som sies. Erfaringer viser at dette sjelden er tilfellet. God norskopplæring, gjerne knyttet til yrket, er derfor en forutsetning for at voksne innvandrere skal kunne få videreutviklet sin fagkompetanse via realkompetansevurdering og etterfølgende fagopplæring. Samtidig er det en utfordring at en realkompetansevurdering foretas i forkant av opplæringen for å gi elevene anerkjennelse for allerede ervervet kompetanse og danne grunnlag for opplæringsløpet. Det vil være nødvendig å jobbe mer med løsninger som kombinerer norskopplæring for innvandrere med realkompetansevurdering og fagopplæring.

Tilrettelagt opplæring – utfordringer og gevinster

Helt siden Realkompetanseprosjektet ble avsluttet i 2002, har det vært en utfordring å gi opplæringstilbud som faktisk er individuelt tilrettelagt på grunnlag av godkjent realkompetanse, og ikke bare komprimert i antall timer. Resultater fra prosjektet *Realkompetanse i praksis*⁷¹ ble omtalt i *Basis! 2007*. Rapporten konkluderte blant annet med at det var behov for en bedre forståelse av hensikten med realkompetansevurdering og tilrettelagt opplæring. På grunnlag av denne dokumentasjonen har fire fylkeskommuner i 2007, med prosjektmidler fra Vox, arbeidet med å utvikle og prøve ut modeller for organisering og tilrettelegging av opplæring for voksne.

Resultatene vil bli publisert i sin helhet i 2008. Erfaringene til nå viser at et godt resultat er avhengig av god forankring og endringsvilje i fylkeskommunen, og at det etableres fagmiljøer og nettverk på tvers av skoler og fag. Prosjektfylkene legger vekt på betydningen av at lærere som underviser voksne, bør ha sin hovedbeskjeftigelse i voksenopplæringen. Det pekes også på at fleksible læringsformer er en stor utfordring fordi lærerne må omstille seg fra ordinær klasseromsundervisning. Utprøvingen viser

69 Vox (2007): *Rett og rimelig. Felles forståelse og praktisering av voksnes rett til videregående opplæring*. Oslo:Vox.

70 http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rundskriv/2008/udir_2_08.pdf

71 Røstad, S. og R. Storli (2007): *Realkompetanse i praksis. En casestudie om kompetanse fra arbeidslivet og tredje sektor, og forholdet mellom godkjent realkompetanse og opplæringstilbud*. Oslo:Vox.

at de lærerne som har gått inn i den nye rollen og lagt om til mer veiledningsrettet praksis, opplever det som krevende, men også mer meningsfullt. Ikke minst har det bidratt til at de i større grad ser hensikten med realkompetansevurderingen. En målsetting om tilrettelegging som er fullstendig tilpasset kompetanse på detaljnivå, kan være krevende å få gjennomført i praksis. Den viktigste erfaringen fra prosjektarbeidet er at individuelt tilrettelagte opplæringsløp er mulig uten at det nødvendigvis krever ekstraordinære ressurser.

Et delmål i prosjektene var å framskaffe flere beregninger på gevinster med tilrettelagt opplæring. To prosjektfylker framhever at systemet de har utviklet, gir en gevinst når det gjelder å utnytte fylkeskommunenes opplæringskapasitet fordi det gir mulighet til å ta inn flere deltakere innen samme tids- og kostnadsramme.

Hvordan nå viktige målgrupper?

Basis! 2007 fokuserte på at voksnes deltakelse i grunnopplæringen ikke har økt på tross av endringene i rettighetene i 2000 og 2002. I rapporten pekte vi derfor på mulige insentiver og stimuleringsiltak som kan settes inn for å øke deltakelsen i formelle opplæringstilbud. Målsettingen om å øke befolkningens kompetanse er fortsatt like aktuell, og det må arbeides videre for å finne gode motiveringstiltak og tilpassede tilbud som kan bidra til å nå disse målene. Ikke minst er det en utfordring at mange unge dropper ut av den videregående opplæringen. Det positive er imidlertid at andelen unge voksne i videregående opplæring synes å øke, noe som indikerer at de kommer tilbake til opplæringen. Det er først og fremst de under 40 år som avbryter opplæringen, og avbrudd skjer særlig innen studiekompetansefag.

Én av grunnene til at noen fylkeskommuner ikke tar initiativ til å øke voksnes deltakelse, utover det de strengt tatt er pålagt i lovverket, er begrenset økonomi. Vox vil i 2008 utrede forslag til alternative tilskuddsordninger som kan motivere fylkeskommunene til å rekruttere flere voksne til videregående opplæring. Arbeidet må gjøres i samarbeid med lokale arbeidsgivere og NAV for å nå ut til og for å motivere voksne til å øke sin kompetanse i samsvar med arbeidslivets behov. I dette arbeidet er det viktig at de tre elementene karriereveiledning, verdsetting av realkompetanse og tilpasset opplæring fungerer som en helhet.

Det er særlig fire relativt store grupper som representerer en utfordring når det gjelder å se kompetansepoltiske og utdanningspolitiske utfordringer i en sammenheng:

- Voksne uten rett til videregående opplæring. Dette er voksne som har gjennomført opplæringen, men som fortsatt mangler vitnemål eller fag/svennebrev.
- Unge voksne som ikke har fullført videregående opplæring. Den største gruppen her er de som faller fra den yrkesfaglige opplæringen, dette gjelder særlig unge menn.
- Unge voksne innvandrere med for svake norskkunnskaper til å gjennomføre videregående opplæring.
- Voksne med for svake grunnleggende ferdigheter på grunnskolenivå til å gå videre i opplæringen.

Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at innenfor hver av disse store grupperingene er det behov for ytterligere differensiering for å nå alle. Det er mange, og ofte sammensatte årsaker som har ført dem inn i situasjonen de befinner seg i. Det de har felles, er at de enten ikke kommer videre i opplæringen på grunn av svake forutsetninger, eller at de mangler rettigheter til å gå videre. Den samfunnsmessige gevinsten ved å nå disse gruppene med et opplæringstilbud vil være stor.

5. Frivillig sektor

Strekk
deg litt
lengre!

6. Frivillig sektor

I opplæringsammenheng er det i første rekke de ideelle organisasjonene som er representert gjennom studieforbundene, samt folkehøgskolene og frittstående fjernundervisningsinstitusjoner som representerer frivillig sektor. Det som er felles for alle disse, er at opplæringsvirksomheten er lovregulert, og at staten støtter virksomheten gjennom årlige bevilgninger. Vox har siden 2002 hatt forvaltningsansvaret for tilskudd til utviklingsarbeid i fjernundervisningsinstitusjoner og studieforbund, og siden 2006 hatt tilsvarende ansvar for tilskudd til opplæring og drift i disse. Utdanningsdirektoratet er tilskuddsforvalter for folkehøgskolene. Tron-utvalget⁷² har aktualisert spørsmålet om å se virksomheten i frivillig sektor som del av en helhetlig kompetansepolitikk. I lys av oppfølgingen av utvalgets forslag har vi derfor valgt å rette oppmerksomheten mot studieforbundene i årets utgave av *Basis!*

Ulike læringsarenaer

Kompetansereformen tydeliggjør at voksenopplæringen står på tre pilarer: læring på arbeidsplassen, formell læring i ordinære utdanningsløp og læring gjennom studieforbundsaktivitet, fjernstudier og organisasjonsarbeid. Ifølge Søgneutvalget⁷³ ligger «utfordringen [...] i å bringe disse læringsarenaene nærmere hverandre, slik at voksne kan få et mer relevant tilbud basert på deres egne kompetansebehov og ut fra deres eget kompetansenivå og deres egen læringsmåte».

Frivillig sektor

Frivillig sektor befinner seg mellom offentlig og privat sektor.⁷⁴ I St.meld. nr. 39 (2006 – 2007) *Frivillighet for alle* blir frivillig sektor definert gjennom følgende fem kriterier:

- organisert aktivitet
- privat
- videreforderer ikke fortjeneste
- selvstyrt
- frivillig

Frivillig sektor utgjør et viktig element i den norske samfunnsstrukturen. Ifølge

Hopkinsundersøkelsen⁷⁵ har Norge «verdensrekord» i andel av befolkningen som utførte arbeid for frivillige organisasjoner. Og andelen øker, fra 52 prosent i 1997, til 58 prosent i 2004. Innsatsen er omregnet til 113 500 fulltidsårsverk. For at sektoren skal kunne bevare sin selvstendighet, er den norske regjeringen opptatt av

⁷² Kunnskapsdepartementet (2007). *NOU 2007: 11 Studieforbund – læring for livet*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

⁷³ Kunnskapsdepartementet (2003). *NOU 2003: 16 I første rekke. Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

⁷⁴ I andre sammenhenger brukes blant annet benevnelse trede sektor eller sivil sektor, og i internasjonal sammenheng brukes Non Governmental Organisations, NGOs.

⁷⁵ Hopkinsundersøkelsen omfatter frivillig sektor i vestlige EU-land. Institutt for samfunnsforskning (ISF) har stått for datainnsamling (1997 og 2004) og analyse i Norge på oppdrag av Kultur- og kirke departementet.

at organisasjonene har en vesentlig grad av egenfinansiering. I Norge utgjør offentlige overføringer 36 prosent av organisasjonenes inntekter, mens den er nærmere 60 prosent i sammenligningslandene. Det er over 115 000 organisasjoner i Norge, og annenhver nordmann er medlem i minst én organisasjon.

Tron-utvalgets utredning om studieforbundene

Tron-utvalget leverte sin innstilling om studieforbundene i september 2007. Et enstemmig utvalg mener at den frivillige opplæringen som skjer i regi av studieforbundene, er et nødvendig supplement til formell opplæring for voksne, og at den bør gis høyere status. For at studieforbundene fortsatt skal kunne spille en viktig rolle tilpasset framtidens utfordringer, peker utvalget på at det er nødvendig med nye vinklinger og grep for å tydeliggjøre oppgaver og ansvar.

Innstillingen gir derfor forslag til overordnede mål for studieforbundene og anbefalinger om modeller for styring, organisering og finansiering. Blant annet foreslår utvalget en ny lov som regulerer en mer samlet sektor for frivillig, fortjenestefri opplæring utenfor det formelle utdanningssystemet. Det er først og fremst studieforbundene, fjernundervisningsinstitusjonene og folkehøgskolene som vil kunne inngå i en eventuell ny paraplylov. En slik samlelov vurderes å ville styrke ikke-formell opplæring som læringsarena og gi en ryddig utdanningslovgivning. Tron-utvalget foreslår at man tar i bruk nye kriterier for å godkjenne studieforbundene, og at den statlige tilskuddsordningen endres.

Opplæring i studieforbundene

Studieforbundenes virksomhet er forankret i mangfoldet av medlemsorganisasjoner, i alt vel 400. Denne forankringen gir studieforbundene et viktig grunnlag for å være en åpen og tilgjengelig arena for læring. Hovedoppgaven deres er å tilby opplæring uavhengig av læreplaner og eksamener. Dette gjør at de kan nå ut til og motivere voksne til å søke videre kompetanseutvikling.

Tron-utvalget peker på at studieforbundene har betydelige utfordringer i å synliggjøre sine fortrinn og særlige kompetanse som opplæringstilbydere. Utvikling og kvalitetssikring er viktig både for å rekruttere deltakere som har lite opplæring fra før, men også for å oppnå nødvendig anseelse og posisjon som samarbeidspartner for både utdanningssystemet, NAV og arbeidslivet.

Lokal forankring av kurstilbud

I en undersøkelse utført for Tron-utvalget har NIFU STEP noen betraktninger om konsekvenser av at tilskuddsrammen til opplæringstiltak i studieforbundene har gått ned. De tar opp dilemmaet som kan oppstå mellom lokalt og regionalt selvstyre i studieforbund i en situasjon med pressede økonomiske rammer. De mener at opplysninger om at avdelinger som har gått med underskudd, trues av konkurs og legges ned, kan påvirke den lokale forankringen av kurstilbudet. Denne vurderingen av konsekvensene med reduserte tilskudd er interessant, sett i forhold til at tilgjengelighet og lokal forankring framheves som et kvalitetskjennetegn for studieforbundene. For å få et mer utfyllende bilde er det imidlertid nødvendig å analysere den beskrevne situasjonen i et videre perspektiv enn bare rammen på statstilskuddet. NIFU STEP sier selv et annet sted i sammendraget at studieforbundene som frivillige, uavhengige organisasjoner har et selvstendig ansvar for sin egen utvikling.

Hvem deltar?

I en annen undersøkelse for utvalget har Rambøll Management sett på deltakernes utdanningsbakgrunn. I rapporten framgår det at andelen med høyt utdannede deltakere i studieforbundene (Rambølls utvalg) ligger langt over landsgjennomsnittet. Dette anser Rambøll kan indikere at studieforbundenes tilbud ikke når ut til de som faller utenfor utdanningssystemet, men i hovedsak retter seg mot voksne med et relativt høyt utdanningsnivå. Det samme ble påvist i undersøkelser allerede på 1980-tallet. Likevel er det noe overraskende at rekrutteringen til studieforbundenes opplæring ikke har blitt endret.

Hovedtrekk i studieforbundenes aktivitet

*Vox-speilet*⁷⁶ presenterer hovedtrekk i studieforbundenes aktivitet de siste fem årene gjennom bearbejdede tall basert på SSBs voksenopplæringsstatistikk. Fra 1981 til 2006 er antall kursdeltakere i studieforbundene nær halvert, slik at det i 2006 var litt i overkant av 500 000 deltakere. SSBs statistikk for 2007 viser at den langsiktige aktivitetsnedgangen er flatet noe ut siden nedgangen i antall deltakere er noe mindre enn for antall kurs og antall timer.

Studieforbund: Aktivitet etter studieforbund i 2006

	Kurs- deltakere	Kurs- deltakere i %	Antall Kurs	Kurs i %	Antall deltakere pr kurs
Arbeidernes Opplysningsforbund (AOF)	43 260	9	3 878	10	11
Bygdefolkets Studieforbund	16 233	3	1 788	5	9
Frikirkelig studieforbund	10 492	2	999	3	11
Høyres Studieforbund	5 441	1	600	2	9
Kristelig Folkepartis Studieforbund	272	0	18	0	15
Populus - studieforbundet folkeopplysning	13 628	3	1 901	5	7
Idrettens Studieforbund	19 805	4	1 706	4	12
Musikkens Studieforbund	47 727	9	3 498	9	14
Norsk Kristelig Studieråd	22 441	4	2 085	5	11
Samisk Studieutvalg	484	0	106	0	5
Senterpartiets Studieforbund	778	0	125	0	6
Sosialistisk Opplysningsforbund	3 890	1	424	1	9
Studieforbundet Folkeuniversitetet	186 596	37	12 394	32	15
Studieforbundet natur og miljø	16 122	3	1 680	4	10
Venstres Opplysningsforbund	1 024	0	145	0	7
Akademisk Studieforbund	59 979	12	1 433	4	42
Funksjonshemmedes Studieforbund	31 429	6	3 293	8	10
Folkekulturforbundet	22 626	4	2 762	7	8
Fremskrittspartiets Studieforbund	3 498	1	240	1	15
Sjøsamisk Studieforbund	88	0	13	0	7
Totalt	505 813	100	39 088	100	13

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Årlig voksenopplæringsstatistikk

Regjeringen økte bevilgningen til studieforbund vesentlig fra 2006 til 2007, og man skulle forvente at økt tilskuddsramme ville gi seg utslag i økt aktivitetsvolum. Rammen for statstilskudd til det enkelte forbundet beregnes ut fra gjennomsnittlig timeaktivitet de tre siste årene forut for året før tildelingen, og nesten alle studieforbund fikk økt bevilgningsramme i 2007.

Foreløpige beregninger ut fra foreliggende statistikk for 2007 indikerer at virkningen av økt ramme er at tilskuddet per time og per deltaker har økt. Bedre dokumentasjon og nærmere bearbeidelse av statistikken er nødvendig for å kunne si noe om i hvilken grad studieforbundene kan ha benyttet den økte rammen i 2007 til egen administrasjon, utviklingsarbeid eller om tilskuddet er differensiert i forhold til emner, målgrupper og lignende. Det samme gjelder initiativer i form av oppsøkende virksomhet mot nye målgrupper eller om det er endringer i kursportefølje med hensyn til type kurs og varighet. Utviklingen synes å bekrefte Tron-utvalgets antagelser om at sammenhengen mellom tilskudd og aktivitet er sammensatt.

Fordeling på emner

Kursene rapporteres på egne emnekoder. Fortsatt er det kurs i estetiske fag og håndverksfag som trekker flest deltakere, i underkant av halvparten av alle deltakere. Dette har sammenheng med at blant annet sang- og musikkorganisasjonenes kursvirksomhet inngår i dette hovedemnet. To andre hovedgrupper som samler mange deltakere, er organisasjons- og ledelsesfag, samt helse-, sosial- og idrettsfag. Antall deltakere per kurs har endret seg lite, og i 2006 lå gjennomsnittet på 13 deltakere per kurs.

Studieforbund: Fordeling av kursdeltakere og kurs etter hovedemne. 2006.

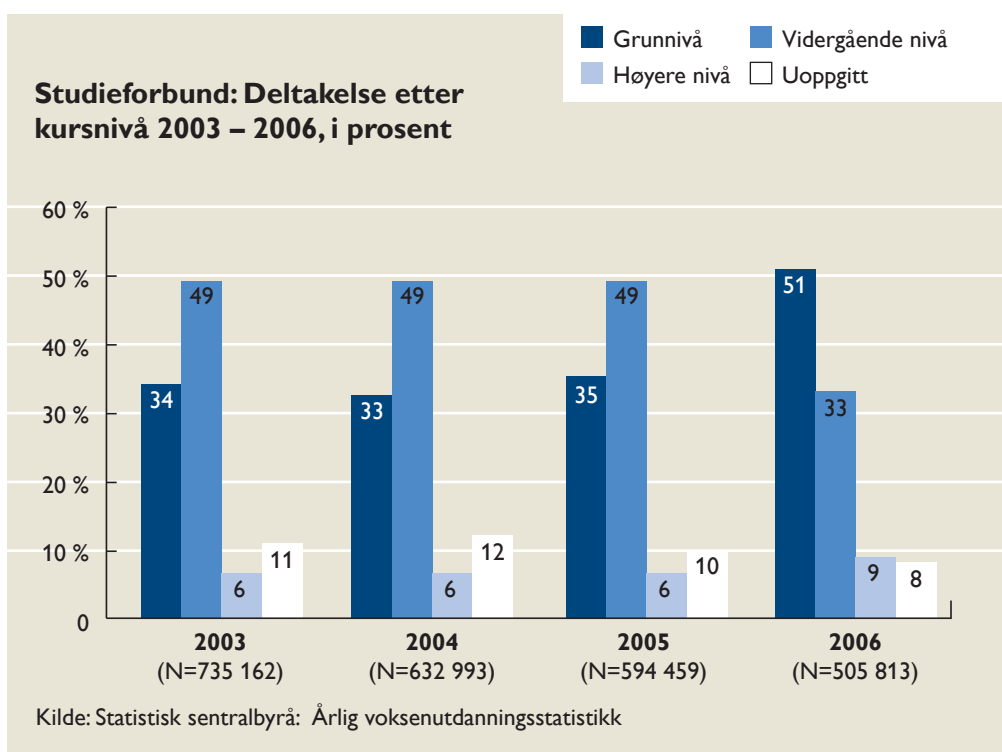
	Antall deltakere	Deltakere i %	Antall Kurs	Kurs i %	Antall deltakere pr kurs
Språkfag	16 706	3	2 166	6	8
Estetiske fag og håndverksfag	223 914	44	16 771	43	13
Humanistiske fag, tros- og livssynsfag	30 678	6	2 986	8	10
Samfunnsfag	26 711	5	1 414	4	19
Organisasjons- og ledelsesfag	80 114	16	5 692	15	14
Økonomi- og IKT-fag	17 778	4	1 707	4	10
Helse-, sosial- og idrettsfag	62 310	12	4 345	11	14
Samferdsels- og kommunikasjonsfag	10 981	2	821	2	13
Realfag, industrifag og tekniske fag	11 634	2	577	1	20
Naturbruk, økologi-, miljøverns- og friluftslivsfag	22 277	4	2 314	6	10
Tjenesteyting og servicefag	2 710	1	295	1	9
Totalt	505 813	100	39 088	100	13

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Årlig voksenopplæringsstatistikk

Rapportering på kursnivå

Studieforbundene rapporterer også kursvirksomheten på nivå og eksamensform. 91 prosent av kursdeltakerne fikk ikke noe tilbud om avsluttende prøve eller eksamen. Denne andelen har vært uendret i perioden 2002 – 2006, og samsvarer godt med at deres hovedoppgave er opplæring ubundet av læreplaner og eksamen. I 2006 er over halvparten av deltakerne rapportert som deltakere på grunnnivå. Rapporteringen på videregående nivå er redusert fra om lag 50 prosent i 2003, til vel 30 prosent i 2006. Andelen som deltar på kurs på høyere nivå, har økt noe, og ligger på 9 prosent i 2006.

Tallene for 2007 viser en svak nedgang i antallet kursdeltakere som ikke fikk noe tilbud om avsluttende prøve eller eksamen. Fordelingen på grunnnivå, videregående nivå og høyere nivå er ikke vesentlig endret fra 2006. I en analyse av disse tallene er det viktig å være klar over at rapporteringen ikke gjelder unike deltakere. Det betyr at samme person kan ha deltatt på flere kurs, og dermed rapporteres flere ganger. Et annet forhold er at definisjonen av kursnivå ikke gjenspeiler nivåer i det formelle utdanningssystemet. Den betydelige endringen i studieforbundenes rapportering på videregående nivå kan være et uttrykk for at de har fått økt bevissthet mot rapporteringen på nivå. Det er likevel interessant at studieforbundene bare rapporterer halvparten på grunnnivå. For å tydeliggjøre kursvirksomheten overfor omverdenen er det behov for mer ensartet rapportering.

Studieforbund som tilbyder av formell opplæring

Til forskjell fra de andre nordiske landene kan studieforbundene i Norge også arrangere formell grunnopplæring for voksne og opplæring på høyskole- og universitetsnivå. Når det gjelder grunnopplæring for voksne, blir denne muligheten regulert i opplæringsloven § 4A-4. Her fastslås det at fylkeskommuner og kommuner har ansvaret for å oppfylle voksnes rett til grunnopplæring, men at de kan benytte blant annet studieforbund som tilbyder for å oppfylle sin plikt til å gi opplæring. Det er bare to studieforbund som har et engasjement av noe omfang i grunnopplæringen

for voksne. Det er betydelige variasjoner i hvordan samarbeidet mellom studieforbund og fylkeskommune praktiseres. En gjennomgående tendens som også blir uttrykt i høringen til NOU 2007: 11, er at fylkeskommunene kjøper opplæring av studieforbundene når egne skoler ikke kan gi tilbud.

Forutsetningen for at studieforbund skal være tilbyder av formell grunnopplæring for voksne, er at de har en klar rolleforståelse, og at det etableres samarbeidsrutiner slik at brukeren gis sikkerhet for kvaliteten i tilbudet. Tron-utvalget foreslår å etablere en kvalifikasjonsordning for opplæringstilbud på oppdrag fra fylkeskommuner og kommuner. Det synes hensiktsmessig å bygge videre på dette forslaget slik at all formell, rettighetsbasert opplæring for voksne underlegges samme kvalitetskrav og økonomiske betingelser, uavhengig av hvem som gir tilbudet. Dette er ikke minst vesentlig for å gi brukeren sikkerhet for at opplæringen har nødvendig kvalitet.

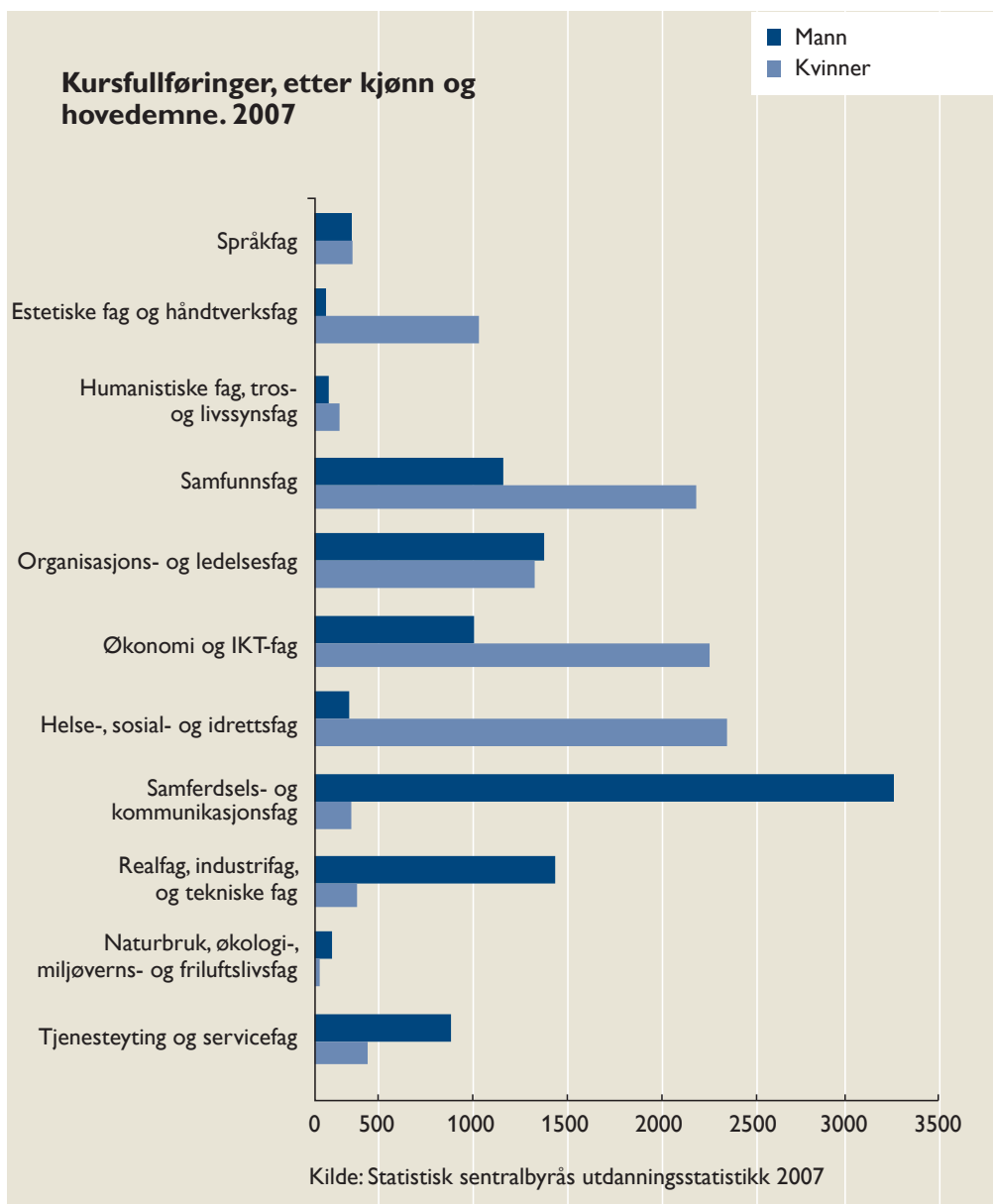
Fjernundervisningsinstitusjonene

Fjernundervisning er en veletablert og anerkjent undervisningsform som har vært en del av det norske utdanningssystemet i snart hundre år. Fjernundervisning omfatter ulike former for fleksibel undervisning, fra tradisjonell brevundervisning til nettbasert undervisning og bruk av ulike digitale medier. Fjernundervisningsinstitusjonene omfatter både organisasjoner, stiftelser og bransjeskoler. Spesielt bransjeskolene har utviklet seg i retning av ordinære utdanningsinstitusjoner som ivaretar kompetanse inn mot arbeidslivet. Tilbudene dekker alle utdanningsnivåer, og mange av utdanningene er et samarbeid mellom en privat og en offentlig institusjon. Tilskudd til frittstående fjernundervisningsinstitusjoner er regulert i voksenopplæringsloven med forskrifter. En forutsetning for å motta tilskudd er at institusjonen har et kvalitets-system som til enhver tid er i overensstemmelse med gjeldende kvalitetsnormer for fjernundervisningsinstitusjoner. Alle opplæringstiltakene skal dessuten ha godkjent studietimenormering.

I 2007 ble det rapportert statistikk fra 13 godkjente fjernundervisningsinstitusjoner. Etter en stor nedgang i 2003 har kursaktiviteten i regi av fjernundervisningsinstitusjonene holdt seg nokså stabil de siste årene. Det er fortsatt flere kvinner som fullførte fjernundervisningskurs enn menn, vel 53 prosent. Av i alt 22 000 kursfullføringer i 2007 hadde 10 900 et tilbud om offentlig eksamen, mens 10 600 fikk tilbud om å ta intern eksamen. 62 prosent av de som fikk tilbud om offentlig eksamen, tok kurs på videregående skoles nivå. Antall normerte studietimer var også høyest på dette utdanningsnivået med 58 prosent.

I 2007 var vel 5000 av kursfullføringene innenfor samfunnsfag, knapt 4000 innenfor samferdsels- og kommunikasjonsfag, og 3750 innenfor økonomi og ikt. Disse utgjorde til sammen 58 prosent av alle fullføringer. Færrest deltakere var det innenfor naturbruk, økologi-, miljøverns- og friluftslivsfag.

41 prosent av deltakerne som fullførte ett eller flere kurs innenfor samfunnsfag, var kvinner i aldersgruppen 30 – 49 år. 47 prosent av deltakerne som fullførte ett eller flere kurs innenfor samferdsels- og kommunikasjonsfag, var menn i aldersgruppen 30 – 49 år. De siste årene har det vært små endringer når det gjelder kjønn og valg av hovedemne.

Bedre kunnskapsgrunnlag om frivillig sektor

I den nordiske publikasjonen DEMOS⁷⁷ kan vi lese følgende: «Både folkehøjskolerne, aftenskolerne, de store opplysningsforbund og folkeoplysningens paraplyorganisasjoner hævder, at folkeoplysningen er unik. Den kan noget helt særlig. Og kan derfor gøre krav på særlige forhold. Men det er dog ofte meget vanskelig at præcisere, hva dette særlige består i. Mange andre uddannelses- og kulturinstitutioner og andre aktører kan med god ret sige, at de har overtaget folkeoplysningens metoder og praksis. [...] Folkeoplysningens særpreg er ikke meget bevendt, hvis det blot er retten til vedvarende å påberåbe en egenart uden at være i stand til at eksplicitere denne. For ikke at tale om at omsætte den i handling.»

Denne utfordringen kan nok være relevant for de norske studieforbundene også.

⁷⁷ John Steen Johansen (red.) (2007): *En antologi om makt, demokrati og aktivt medborgerskab i Norden*. NVL.

Idégrunnlag og praksis

I sin undersøkelse for Tron-utvalget om kursdeltakernes og lærernes erfaringer konkluderer Rambøll Management med at kursdeltakerne generelt er veldig fornøyd med kurs og opplæringstiltak i regi av studieforbundene. I lys av at studieforbundene gjerne framhever at deres kvalitetsmerke er å tilrettelegge kurs ut fra deltakernes forutsetninger, er det imidlertid interessant at faktoren «kursets innretning for erfaringsutveksling og dialog» scorer betydelig lavere enn de øvrige faktorene, blant annet praktisk organisering og kursleders kompetanse. Dette sammenfaller med funn i en undersøkelse som Vox gjennomførte i 2003.⁷⁸ Studieforbundene framhever at det er viktig å involvere og inkludere voksnes erfaring i sitt voksenpedagogiske idégrunnlag, og det er noe overraskende at deltakerne ikke synes å ha samme opplevelse av at dette vektlegges i opplæringen. Dette reflekterer den samme utfordringen som omtales i DEMOS.

Rambølls undersøkelse viser at størsteparten av kurslederne har universitets- og høgskoleutdanning, og at litt over halvparten har formell utdanning innenfor det området de underviser i. Videre framgår det at den klart vanligste måten å innrette undervisningen på, er klasseromsundervisning, og at kurslederne i liten grad bruker ikt i undervisningen.

Både Rambølls funn og Vox' gjennomgang av utviklingsmidler til studieforbund tyder altså på at praksis ikke alltid stemmer med uttalte ideer. Resultatene gir grunnlag for å stille spørsmål ved om studieforbundene sentralt har tilstrekkelig kjennskap til hvordan deres voksenpedagogiske idégrunnlag formidles og gjenspeiles i kursvirksomheten og oppfattes av deltakerne. Studieforbundenes tradisjon, særpreg og potensial er ikke like tydelig for folk utenfor virksomheten.

Dialog om studieforbundenes rolle og muligheter

En god forståelse av studieforbundenes rolle og muligheter som opplæringsaktører er nødvendig for at de skal kunne trekkes mer aktivt inn i en helhetlig innsats for voksnes læring og stimulere til samarbeid. Forståelsen av frivillig sektors selvstendige stilling i forhold til offentlig og privat sektor er grunnleggende for en god tilskuddsforvaltning. Undersøkelser utført på oppdrag for Tron-utvalget viser at det også er viktig med åpen og lett tilgjengelig informasjon for å kunne gjennomføre undersøkelser og analyser om studieforbundenes virksomhet.

Det er viktig å få til en åpen og fordomsfri dialog om studieforbundenes rolle og muligheter i et samfunn i endring. I lys av Tron-utvalgets forslag om tiltak for å styrke studieforbundenes status vil vi peke på tre områder som er særlig viktige for en konstruktiv dialog:

- balansen mellom statlig styring og kontrollbehov versus rimelig frihet som aktører i frivillig sektor
- særpreg og spesialiteter som opplæringsaktør med hensyn til både arbeidsformer og målgrupper for å være en attraktiv samarbeidspartner
- systemer for rapportering og informasjonsflyt som gir grunnlag for dokumentasjon av studieforbundenes samfunnsmessige rolle

⁷⁸ Haugerud, V. (2004): *Deltakere i videregående opplæring arrangert av studieforbund høsten 2003*. Minirapport 1/2004. Oslo: Vox.

Dokumentasjon

Tron-utvalget peker på at god og informativ statistikk er nødvendig for å synliggjøre opplæringsvirksomheten. Dokumentasjon fra deltakelse i kurs er viktig for den enkelte, men den er også viktig i arbeidet med vurdering og verdsetting av realkompetanse inn mot videregående opplæring.

Mer enhetlig dokumentasjon

Voksenopplæringsloven av 1976 stiller krav om at studieforbundene opplæringsarbeid skal bygge på en studieplan, og at deltakerne skal få dokumentasjon for gjennomført opplæring. Spesielt i de senere årene har det blitt arbeidet med å komme fram til omforente løsninger for utforming av studieplaner og kursbevis for gjennomført opplæring. Blant annet gjennom Vofos kvalitetsutvalg og prosjektet KVASS (2005), der seks studieforbund deltok, har det blitt lagt et grunnlag for mer ensartet dokumentasjon. Arbeidet er imidlertid ikke implementert i alle

studieforbundene. Tron-utvalget understreker at det er viktig å få på plass et mer enhetlig og helhetlig dokumentasjonssystem.

I tilknytning til oppfølgingsarbeidet med ny tilskuddsordning for studieforbundene bør det vurderes å utforme mer ensartede krav til opplæringsplan og dokumentasjon for deltakelse i studieforbundenes kursvirksomhet. Dette er viktig først og fremst som kvalitetssikring for brukeren, men også for å kunne dokumentere innhold og arbeidsformer i studieforbundenes opplæring.

Dokumentasjon av realkompetanse

Dokumentasjon av den kompetansen som oppnås gjennom deltakelse i organisasjonsarbeid og ikke-formell opplæringsvirksomhet, er et viktig aspekt av realkompetansearbeidet. Mye av studieforbundenes opplæring kan være kvalifiserende for både utdanning og arbeid. Det er vesentlig at studieforbundene selv har en aktiv holdning til å finne løsninger som gjør at denne kompetansen får den betydningen den var tiltenkt i Kompetansereformen. Vofo var en viktig part i Realkompetanseprosjektet (jf. s. 36), og medvirket i utviklingen av et verktøy for dokumentasjon, personlig kompetansedokument (PKD).⁷⁹

Vox' undersøkelse viser at verktøyet er lite kjent både av de som går på kurs i studieforbundene, og blant de som foretar realkompetansevurdering.

Dette kan skyldes at verktøyet er en utvidet cv, som mange voksne kan oppfatte som omfattende og vanskelig å håndtere. Det primære må være å ha et system som sikrer at kompetanse fra ikke-formell læring blir dokumentert og synliggjort som grunnlag for videre opplæring eller arbeid, og at det er brukervennlig og kjent.

Fakta

Studieforbundene – omfang og særpreg

Studieforbundene i Norge har historie tilbake til de folkelige bevegelsene på slutten av 1800-tallet. Lov om voksenopplæring fra 1976 regulerer studieforbundenes virksomhet, og deres hovedoppgave er å tilby opplæring ubundet av pensum og eksamener. Det er i dag 20 godkjente studieforbund med mer enn 400 medlemsorganisasjoner. Studieforbundene er svært ulike, både i profil, størrelse, organisering og arbeidsform. De omfatter blant annet ulike livssyns- og interesseorganisasjoner, de fleste arbeidstakerorganisasjonene og nesten alle politiske partier. Aktiviteten varierte i 2007 fra om lag 11 400 kurs med 178 000 deltakere i det største studieforbundet, til 21 kurs med 136 deltakere i det minste.

Til grunn for sitt voksenopplæringstilbud har studieforbundene fokus på å fremme en voksenpedagogisk praksis som bygger på likeverd og demokrati. Opplæringen skjer som oftest i form av studieringer og kurs av kortere varighet. I 2007 gjennomførte studieforbundene vel 37 000 kurs med om lag 490 000 deltakere. Studieforbundene rapporterte om gjennomførte kurs i så å si alle landets kommuner i 2007. Det er flest kvinner som deltar. De fleste deltar på kurs innenfor estetiske fag og håndverksfag, men det er også betydelig aktivitet innenfor organisasjonskunnskap og andre emner som kvalifiserer for deltakere i samfunns- og organisasjonslivet.

⁷⁹ Utarbeidet i samarbeid mellom Vofo, Landsrådet for Noregs barne- og ungdomsorganisasjonae (LNU) og ust-Agder Barne- og Ungdomsrå (AABUR).

Bedre statistikk

Det er flere svakheter i den offentlige studieforbundsstatistikken. Det gjelder spesielt informasjon om kursnivå, emneinndeling og at antall deltakere ikke er uttrykk for antall personer. Dessuten kan det være mangler i selve rapporteringen ved at enkelte studieforbund opplever den som et merarbeid de selv har liten nytte av, men ikke minst at det ikke fins data om kvalitet. Rapporteringsproblematikken har blitt diskutert i flere år og påpekes også i NOU 2007: 11. Det er nå nødvendig å sette i verk tiltak for at datagrunnlag om studieforbundenes aktivitet forbedres og blir mer informativt. Studieforbundenes rapportering må være tydelig når det gjelder mål- og resultatoppgivelse. Et bedre datagrunnlag vil gjøre det lettere å gjøre undersøkelser omkring kvalitet og å vurdere i hvilken grad studieforbundene når sine mål.

Tilskuddsforvaltning og ny tilskuddsordning

Tron-utvalget peker på svakheter i dagens tilskuddsordninger for studieforbundene med hensyn til å kunne få oversikt over hvordan tilskuddene brukes, og hvilken betydning de har. Ifølge undersøkelser som er utført for utvalget, kan dette ha sammenheng med at studieforbundene har ulike strukturer der rollen i forhold til egne lokalledd og medlemsorganisasjoner varierer. Interne rutiner kan dermed gi svakt grunnlag for at studieforbundene kan stå som kvalitetsgarantist for at tilskuddene benyttes i tråd med intensjonene.

Gjennomgang av tilskuddsordninger

Erfaringene som tilskuddsforvalter har gitt Vox god innsikt i styrker og svakheter ved de gjeldende tilskuddsordningene. Høsten 2007 har Vox gjennomgått utviklingsøknadene til studieforbund og fjernundervisningsinstitusjonene for perioden 2002 – 2007. Vurderingen har omfattet følgende punkter og samsvaret mellom disse:

- formålet med ordningene
- forståelsen av utviklingsarbeid
- søknadsporfølje og vurderingsgrunnlag
- måloppnåelse og virkninger

Hovedinntrykket fra gjennomgangen er at det er betydelige forskjeller i søknadsporføljen fra studieforbundene og fjernundervisningen. Dette kan blant annet ha sammenheng med at fjernundervisningsinstitusjonene har profesjonelle administrasjoner, mens mange studieforbund er preget av små administrasjoner og innsats fra tillitsvalgte. Søknadene fra fjernundervisningsinstitusjonene har gjennomgående god beskrivelse av mål og innhold. Søknadene fra studieforbundene er mer varierende med hensyn til å beskrive innhold og arbeidsform. Fjernundervisningsinstitusjonene har fokus på utvikling og fornyelse, og de fleste omhandler metodeutvikling. Flere av studieforbundenes søknader er organisasjonsinterne og vurderes å ligge i ytterkant av intensjonene med ordningen, noe som kan gi lav overføringsverdi. Prioriterte innsatsområder er i liten grad reflektert i søknadsporføljen, og en uventet stor andel retter seg mot formell opplæring.

Gjennomgangen av utviklingsøknadene gir grunnlag for flere refleksjoner, både om formålet med tilskuddsordningen, og om hvordan den håndteres i praksis. Blant annet bør det diskuteres om ordningen klarere kan rettes mot tiltak som stimulerer studieforbundenes kompetanse som tilbydere av ikke-formell opplæring. Dessuten er det spørsmål om å fremheve metodeutvikling og kvalitetssystemer.

Synspunktene som studieforbundene har formidlet til NIFU STEP om utviklingsmidler, er interessante sett i lys av Vox' gjennomgang av tilskuddsordningen. Det later ikke til at spørsmål om prosjektenes relevans, kvalitet og realisme både i innhold og budsjettmessig er tatt med i konklusjonen om at tilskuddsrammen er for liten. Det tyder på at studieforbundene har fokus på tilskuddets størrelse mer enn en strategisk tilnærming til utviklingsarbeid.

I forlengelsen av gjennomgangen av utviklingssøknadene har Vox også vurdert de eksisterende tilskuddsordningene for studieforbund, kapittel 254. Ordningene er vurdert opp mot de undersøkelsene som NIFU STEP og Rambøll Management foretok for Tron-utvalget våren 2007. En innvending mot dagens tilskuddsordning med tilskudd basert på gjennomsnitt av innrapporterte timer i tre år forut for året tildelingen gis, er at den i noen grad kan sementere studieforbundenes aktivitet. Det er dessuten vanskelig å vurdere om dagens tilskuddsordning til særlige målgrupper har ønsket effekt. Til en viss grad kan et slikt tilskudd også virke stigmatiserende for enkelte grupper.

Utfordringen nå er å utforme en ny tilskuddsordning for studieforbundene. På den ene siden bør en betydelig del av statsstøtten gis som insentiv til utvikling og fornyelse, og på den andre siden må ordningen ha klare kvalitetskriterier for bruken av statstilskuddet med sikte på god mål- og resultatstyring.

Samarbeid med paraplyorganisasjoner og de andre nordiske landene

For å tydeliggjøre frivillig sektor i utdannings- og kompetansepolicyen er det viktig at opplæringsaktørene seg imellom har et konstruktivt samarbeid om spørsmål som er av felles karakter, slik at de kan utfylle hverandre. Det gjelder spesielt kompetanseutvikling i arbeidslivet, voksnes grunnleggende ferdigheter og fleksible læringsmodeller. For å styrke samarbeidet både mellom og med opplæringsaktører i frivillig sektor er dialogen gjennom paraplyorganisasjonene for de ulike aktørene sentral. Uavhengig av om det besluttes en ny paraplylov slik Tron-utvalget foreslår, kan det på nasjonalt plan være hensiktsmessig å ha et felles forum for å diskutere sentrale felles spørsmål knyttet til å synliggjøre sektoren. Det er naturlig at Vox tar initiativ til et slikt felles forum.

På nordisk plan er Nordisk Ministerråds nettverk, Nordisk nettverk for voksnes læring (NVL) et sentralt samarbeidsforum for ulike aktører som arbeider med voksnes læring. Både studieforbundene, folkehøgskolene, fjernundervisningsinstitusjonene og det formelle

utdanningssystemet er viktige aktører i dette samarbeidet. God nasjonal forankring er nødvendig for å få optimalt utbytte av det nordiske samarbeidet. Det er særlig viktig at deltakelsen i NVLs nettverk og faggrupper sikrer erfaringsutveksling på tvers av ulike aktørers fagkompetanse.

Fakta

Voksenopplæringsforbundet

(Vofo) er en paraplyorganisasjon for de 20 offentlige godkjente studieforbundene i Norge. Vofo er samarbeids- og kontaktorgan overfor Kunnskapsdepartementet og har blant annet ansvar for Uka for voksnes læring.

Norsk Forbund for Fjernundervisning og fleksibel utdanning (NFF) er en nasjonal interesseorganisasjon for institusjoner som tilbyr fjernundervisning.

Norsk Folkehøgskolelag og Rådet for frittstående folkehøgskoler. De om lag 80 norske folkehøgskolene over hele landet har rundt 7000 årselever. To av skolene, Norsk pensjonist-skole og Norsk senter for seniorutvikling gir kortkurs til voksne og eldre, men flere skoler gir kurstilbud som først og fremst er rettet inn mot voksne deltakere.

Denne publikasjonen er den tredje i sitt slag fra Vox. Den tar mål av seg til å gi en status for voksnes læring innen områdene realkompetansevurdering, førstegangsopplæring i norsk for voksne innvandrere, grunnleggende ferdigheter, Program for basiskompetanse i arbeidslivet og læring i frivillig sektor. Det siste kapittelet er nytt, og er en naturlig følge av at Vox nå forvalter både grunntilskudd og utviklingsmidler til studieforbund og fjernundervisningsinstitusjoner.

Kapitlene gir oversikt over hvert av feltene og peker på de utfordringene vi mener vi står overfor i dag. Lesere som ønsker mer bakgrunnsstoff, vil ha god nytte av rapportene – fra Vox og andre – som det vises til i teksten. Når det gjelder øvrig statistikk, viser vi særlig til Vox-speilet.

Vox

Nasjonalt senter for læring i arbeidslivet
Olaf Helsets vei 5b, Postboks 6139 Etterstad, 0602 Oslo
Telefon: 23 38 13 00 • Telefaks: 23 38 13 01
www.vox.no • postmottak@vox.no

